

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

INSTITUT VZDĚLÁVÁNÍ A PORADENSTVÍ

Česká
zemědělská
univerzita
v Praze

**Volba studijního a profesního zaměření
maturantů středních zemědělských škol -
průzkum**

Bakalářská práce

Autor práce: Vanessa Marie Wojnarová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Radmila Dytrtová, CSc.

2023

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vanessa Marie Wojnarová

Kariérové poradenství a vzdělávání

Název práce

Volba studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol – průzkum

Název anglicky

Choice of study and professional orientation of vocational agricultural school graduates – survey

Cíle práce

Cílem práce je zjistit, čím a kým jsou motivováni žáci při výběru zvolené střední školy a výběru svého dalšího studia a budoucího povolání.

Metodika

Cíl bakalářské práce bude splněn na základě analýzy odborné literatury a průzkumu realizovaného metodou dotazníkového šetření na vybrané škole. Výběrem tohoto tématu práce autorka souhlasí, že sesbíraná data budou součástí větší databáze a budou sloužit k výzkumným a publikačním účelům.

Harmonogram zpracování práce:

Návrh struktury práce v bodech a předložení ke kontrole vedoucí práce: do 20. 5.

Zpracování rukopisu práce na základě Metodiky pro zpracování absolventských prací (viz web IVP) a průběžné kontroly textu do 20. 1. Pokud byla pro zpracování použita vzorová šablona nabízená uvedenou metodikou, finální rukopis nebude posílán vedoucí práce ve formě šablony. Předložení rukopisu kompletní práce ke kontrole vedoucí práce: 30 dní před termínem odevzdání práce.

Na základě zapracování připomínek vedoucí práce bude udělen do ÚIS zápočet.

Po udělení zápočtu – finální adjustace a odevzdání práce ve dvou výtiscích na studijní oddělení + elektronické odevzdání do ÚIS: v termínu vypsáném pro odevzdání absolventských prací.

Doporučený rozsah práce

Dle pravidel pro psaní závěrečných prací

Klíčová slova

Motivace, profesní zaměření, odborná škola, průzkum

Doporučené zdroje informací

BĚLOHLÁVEK, F. Osobní kariéra. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85427-24-9.

ŠŤASTNOVÁ, P., DRAHOŇOVSKÁ, P. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací, nebo pracovní kariéru. [online]. Dostupné z:

http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/AnalyzaKP_ZSaSS_pro_www.pdf

TRHLÍKOVÁ, J., VOJTĚCH, J., ÚLOVCOVÁ H. Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty a úspěšnost vstupu na trh práce, [online]. Dostupné z:

http://www.nuov.cz/uploads/MS_setreniabsazam08final_prowww.pdf

VENDEL, Š. Kariérní poradenství. Praha, Grada: 2008. 224 s. ISBN 978-80- 247-1731-9.

WALTEROVÁ, E., GREGER, D., NOVOTNÁ, J. Přejít žáků ze základní školy na střední školu: pohledy z výzkumů. Brno: Paido, 2009a. ISBN 978-80-7315-179-9.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – IVP

Vedoucí práce

doc. PhDr. Radmila Dyrťová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra profesního a personálního rozvoje

Elektronicky schváleno dne 25. 5. 2022

Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 7. 6. 2022

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Pověřený ředitel

V Praze dne 20. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: Volba studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol – průzkum vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V dne

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce doc. PhDr. Radmile Dytrtové, CSc. za odborné vedení bakalářské práce, poskytnutí cenných rad a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat mamince Ing. Lence Vyhlídalové za nekonečnou trpělivost a podporu po celou dobu mého studia. Na závěr děkuji také všem respondentům, kteří mi byli nápomocni při mém průzkumu.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem "Volba studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol - průzkum" zkoumá faktory, které ovlivňují volbu dalšího vzdělávání a budoucího povolání u žáků středních škol, kteří úspěšně složili státní maturitní zkoušku.

Součástí práce je také charakteristika osobnosti žáka v období výběru dalšího studia či budoucího povolání a vybraná teoretická východiska pro volbu vhodného zaměření. Dále jsou zde rozebrány faktory, které tento výběr ovlivňují a také ty co mají vliv na úpadek zájmu o zvolený obor.

Praktická část bakalářské práce byla zpracována pomocí metody dotazníkového šetření, kterého se zúčastnili studenti 4. ročníku středních zemědělských škol ve Zlínském kraji. V průběhu šetření byla získána data, dle kterých lze zpětně zhodnotit postoj respondentů k jejich vlastnímu výběru střední školy s ohledem na vnější faktory, zjištěné v průběhu studia.

Z výsledku šetření je patrné, že největší motivací pro výběr střední zemědělské školy je láska ke zvířatům a rodinná tradice. I přes vnitřní citovou motivaci, dochází u značné části respondentů v průběhu studia k jejímu úpadku a ztrátě na důležitosti. Příčinou úpadku motivace je dle výsledků u většiny respondentů přístup konkrétní školy. Dalším faktorem je nepřilíh vysoká popularita na pracovním trhu. Z vyhodnocení je patrné, že je velmi důležité soustředit se na zvýšení kvality přístupu jednotlivých škol a celkově rozšířit informovanost o moderním zemědělství a jeho možnostech.

Klíčová slova: motivace, odborná škola, průzkum, zemědělství, profesní zaměření

Abstract

The bachelor's thesis titled " The choice of study and career orientation of vocational agricultural school graduates - survey " examines the factors that influence the choice of further education and future profession of high school students who successfully passed the State Baccalaureate Examination.

The thesis also includes the characteristics of the pupil's personality during the period of choosing further education or future profession and chosen theoretical backgrounds for the choice of suitable field of study. Furthermore, it presents factors that influence this choice and those that have an impact on the decline of interest in the chosen field.

The practical part of the bachelor's thesis was prepared using the method of questionnaire survey, which was attended by students of the 4th year of secondary agricultural schools in the Zlín region. In the course of the survey, data were obtained according to which the respondents' attitude towards their own choice of secondary school can be retrospectively evaluated with regard to external factors identified in the course of their studies.

The result of the survey shows that the greatest motivation for choosing a secondary agricultural school is the love for animals and family tradition. Despite the inner emotional motivation, considerable part of the respondents experience its decline and loss of importance during their studies. According to the results, the cause of the decline in motivation for most respondents is the attitude of the particular school. Another factor is the not very high popularity on the labour market. The evaluation shows that it is very important to focus on improving the quality of the approach of individual schools and to increase overall awareness of modern agriculture and its possibilities.

Keywords: motivation, vocational school, survey, agriculture, career

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretická část práce.....	10
1.1 Cíl a metodika bakalářské práce.....	10
2 Teoretická východiska.....	11
2.1 Vymezení základních pojmů.....	11
2.2 Charakteristika osobnosti žáka.....	12
2.2.1 Charakteristika období dospívání.....	12
2.2.2 Motivace k učení.....	15
2.3 Kariérové teorie.....	17
2.3.1 Teorie profesního vývoje Donalda E. Supera.....	17
2.3.2 Hollandův model.....	22
2.3.3 Scheinovy kariérní kotvy.....	26
2.3.4 Teorie volby povolání – Anna Roe.....	28
2.4 Volba studijního a profesního zaměření.....	32
2.4.1 Faktory ovlivňující volbu studijního a profesního zaměření.....	32
2.4.2 Vnitřní faktory ovlivňující volbu studijního či profesního zaměření.....	32
2.4.3 Vnější faktory ovlivňující volbu studijního či profesního zaměření.....	34
2.5 Kariérové poradenství.....	35
2.5.1 Výchovné poradenství.....	38
2.5.2 Pedagogicko-psychologické poradny.....	39
2.5.3 Informační a poradenské středisko Úřadu práce.....	41
3 Praktická část.....	42
3.1 Cíl průzkumu a zkoumaný jev.....	42
3.2 Stanovení hypotéz.....	42
3.3 Zvolená metodika průzkumu.....	43
4 Zhodnocení průzkumu a navrhovaná řešení.....	54
5 Závěr.....	55
Seznam použité literatury.....	56
Tištěné dokumenty.....	56
Elektronické dokumenty.....	58
Seznam grafů, tabulek a obrázků.....	60
Seznam zkratk.....	60
Seznam příloh.....	61

Úvod

Zemědělství je v České Republice významnou součástí společenského systému. Díky příznivým přírodním podmínkám se mohou podniky zaměřit na jedno konkrétní odvětví nebo kombinovat živočišnou i rostlinou výrobu. I přes tato pozitiva se zemědělství v České republice netěší zájmu v takovém měřítku, v jakém by mohlo.

Přestože je procento žáků, hlásících se na střední zemědělskou školu příznivé a obor je velmi vyhledávaný, realita na trhu práce je zcela odlišná. Vzrůstá poptávka po kvalifikovaných pracovnících, u kterých tvoří 53% lidé nad 45let a 13% dokonce lidé v důchodovém věku. Příčinou nedostatku pracovníků je nízká motivace studentů zůstat v oboru. Podle statistik z roku 2018 i přes vysokou poptávku, pracuje až 68,4% absolventů mimo obor. (<https://www.zscr.cz/clanek/perspektivni-a-moderni-zemedelske-skolstvi-3641>)

Bakalářská práce s názvem "Volba studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol - průzkum" se touto problematikou zabývá a zkoumá motivaci žáků pro volbu dalšího studia a budoucího povolání. Dále se zabývá úpadkem motivace v průběhu studia na střední škole, jakožto nejčastějším důvodem pro následné opuštění oboru.

Přestože má zemědělství vysokou šanci na zvýšení atraktivity oboru, je nezbytná správná motivace žáků. Důležitá je změna přístupu ke vzdělávání žáků jednotlivých škol a zamezení úpadku motivace. Přínosnými jsou také přednášky kariérových poradců na základních školách, které rozšiřují pole informovanosti jak žákům, tak rodičům a mohou poukázat na výhody tohoto oboru.

Cílem zkvalitnění informovanosti by mělo být také odstranění zarytých předsudků o zemědělství a představení moderního pojetí, které má největší perspektivu vzbudit opravdový zájem o obor u mladé generace.

1 Teoretická část práce

1.1 Cíl a metodika bakalářské práce

Bakalářská práce s názvem *Motivace studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol* je složena ze dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části práce byla na základě odborné literatury zpracována problematika motivace studijního a profesního zaměření. Důraz byl kladen na faktory ovlivňující volbu studia, povolání a také na motivaci k učení. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují žáka při výběru střední školy a jaké faktory poté ovlivňují žákův vývoj v rámci zvoleného oboru. Pozornost byla věnována výhradně období adolescence. Dílčím cílem práce bylo rozebrání kariérových teorií, a to konkrétně teorií od Donalda Supera, Johna L. Hollanda, Edgara H. Sheina a Anny Roe. Závěr teoretické části je věnován volbě studijního a profesního zaměření a dále faktorům, které ji ovlivňují.

Východiskem pro zpracování praktické části bylo sestavení anonymního dotazníku určeného pro studenty 4. ročníku střední zemědělské školy. Na základě vyplněných dotazníků byla získána potřebná data pro praktickou část bakalářské práce, jejímž cílem bylo bližší seznámení s popisovanou problematikou v praxi a ověření vybraných teoretických poznatků.

Teoretická část bakalářské práce byla zpracována metodou analýzy prostudované odborné literatury, která se zabývá problematikou motivace při výběru studijního zaměření a volby vhodného povolání. Praktická část bakalářské práce byla zpracována v souladu se zadáním prostřednictvím průzkumu. Průzkum byl prováděn pomocí kvantitativní metody sběru dat, konkrétně metodou dotazníkového šetření. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit konkrétní motivaci žáka střední školy při volbě studijního a profesního zaměření. Odpovědi na jednotlivé otázky dotazníku byly přehledně vyhodnoceny, výsledky následně graficky znázorněny a doplněny vlastním komentářem. Výsledky dotazníkového šetření byly podkladem pro sepsání závěru práce a východiskem vlastního doporučení pro zlepšení motivace studijního a profesního zaměření studentů středních zemědělských škol.

2 Teoretická východiska

2.1 Vymezení základních pojmů

V následující kapitole jsou uvedeny důležité pojmy související s motivací studijního a profesního zaměření žáků středních zemědělských škol. Jednoznačné vymezení těchto pojmů je základním východiskem pro pochopení této bakalářské práce.

Motivace

Motivací rozumíme dynamický psychologický proces, který vede k nastartování organismu. Motivace usměrňuje naše jednání na cestě k cíli. Je možné říci, že se jedná o „hybnou sílu“, která zahrnuje všechny skutečnosti jakými jsou např. radost, zvědavost apod. Ty povzbuzují nebo naopak tlumí jedince, aby něco udělal či neudělal. (Hrabal, Man, Pavelková, 1989)

Kariéra

Vychází z francouzského slova „*carrière*“ – dráha. Proto lze kariérou nazývat profesní dráhu jedince bez ohledu na to, zda se jedná pouze o určitou konkrétní část života, nebo naopak o celoživotní dráhu. Kariéra začíná momentem, kdy jedinec poprvé vstupuje na trh práce, začíná získávat pracovní zkušenosti a budovat své profesní postavení. (Bělohávek, 1994)

Povolání

Povolání je specializovaná pracovní činnost, kterou si jedinec osvojil na základě odborného vzdělání. Zmíněnou pracovní činnost je možné vykonávat v zaměstnání, podnikání nebo také v rámci svobodného povolání (fyzické osoby podnikající na základě jiného než živnostenského listu). Povolání je jedním z možných způsobů výdělků na živobytí. (Dolenský, 1934)

Volba povolání

Za volbu povolání se považuje rozhodovací proces, jehož výsledkem je konkrétní zaměření budoucí pracovní činnosti jedince, které významně ovlivní jeho následující život. (Hlad'o, 2008)

Zaměstnání

Pojem zaměstnání je definován jako právní vztah mezi dvěma stranami, kdy strana první - zaměstnanec vykonává předem stanovenou a jasně definovanou pracovní činnost v určitém čase, a strana druhá – zaměstnavatel jej za toto odměňuje. Systém odměňování je obvykle založen na odpracovaném čase.

Odborná škola

Střední odborná škola patří mezi druhy středních škol v České republice. Poskytuje především úplné odborné střední vzdělání, které je zakončené maturitní zkouškou. Délka studia je zpravidla čtyři roky. Absolventi získávají kvalifikaci především pro výkon odborných činností, jako je např. zemědělské, pedagogické, ekonomické, zdravotnické a jiné povolání. Střední odborné školy primárně připravují své žáky na uplatnění na trhu práce. (Školský zákon §7 - §27)

Průzkum

Průzkum je systematická činnost, při níž jsou s ohledem na určité, předem stanovené podmínky, zjišťovány vlastnosti nebo jiné parametry zkoumaných objektů a jevů, které se nacházejí v určitém prostoru a čase.

2.2 Charakteristika osobnosti žáka

V první řadě je nutné definovat charakteristiku osobnosti žáka maturitního ročníku střední školy, která pomůže lépe pochopit zkoumanou problematiku jeho volby studijního a profesního zaměření. Žák v maturitním ročníku se nachází ve fázi dospívání. Ve většině případů již prošel stádiem puberty a dostal se do stádia adolescence.

2.2.1 Charakteristika období dospívání

Dospívání je chápáno jako přechodové období mezi dětstvím a dospělostí. Dospívající již není úplným dítětem, zároveň ale není ani plnohodnotným dospělým. Dle Josefa Langmeiera (2006) začíná období dospívání již kolem 12. roku života. V období dospívání prochází jedinec

stádiem pubescence (tj. fázi **prepuberty**), stádiem **puberty** a stádiem **adolescence**. Samozřejmostí je množství změn tělesných i psychických, které se vzájemně ovlivňují. Zatímco pubertu označujeme především za období tělesných změn a sexuálního zrání, adolescence je obdobím psychosociální proměny, při které se mění osobnost člověka i jeho sociální pozice. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Počátek puberty nastává mezi 11. – 15. rokem života (Vágnerová, 1999). Jak bylo uvedeno výše, je toto období především obdobím tělesných změn, kdy se tělo mění z dítěte na dospělého člověka schopného se rozmnožovat. Mění se především vzhled, tvar, velikost a kompozice tělesných struktur. Tato změna je nejvíce patrná u tzv. druhotných pohlavních znaků.

Z psychologického hlediska dochází k hledání vlastní identity. Jedinec si začíná uvědomovat svou osobnost a snaží se tzv. zapadnout do společnosti. Napodobuje chování svých idolů, snaží se přizpůsobit myšlenkám a zvykům charakteristickým pro jeho svět. Spolu s pubertou přichází také období vzdoru vůči autoritám, kterými jsou nejčastěji rodiče nebo učitelé. Jedinec také začíná navazovat pevná přátelství, přemýšlí o vztazích a zažívá pocit sexuální potřeby. Spolu se vztahy zažívá první zklamání, viditelnější změny nálad a neustále se měnící fyzické proporce těla. (Vágnerová, 2005)

Adolescence (z lat. *Adolescens* – mladý, dospívající) neboli dospívání je vývojové stádium mladého člověka v období mezi pubertou a ranou dospělostí. V tomto stádiu dochází především k psychosociálním změnám osobnosti jedince. (Macek, 1999, s. 207)

Sigmund Freud označil toto vývojové období jako genitální stádium. Toto stádium probíhá mezi 16. – 20. rokem života. Jedinec zažívá přelom z pubescence (hledání vlastní identity v mysli) do adolescence (hledání identity v reálném světě). Nepřemýšlí o vztazích, ale reálně je prožívá. Dochází k novému oživení sexuálního pudu na jiné úrovni než dříve.

Erik Erikson, na rozdíl od Freuda, považuje za důležitější psychosociální aspekt tohoto období. Hlavním tématem vývojového procesu je utváření osobní identity, které je spojeno s vytvořením „ega“. Než se vytvoří zralé „ego“, musí člověk získat přiměřený pocit identity. Úkolem mladého člověka je proto urovnat si vizi vlastního já, svého sociálního zařazení a smyslu života. (PhDr. Bernadeta Bechyňková in <http://www.bechyňova-psycholog.cz/clanky/obdobi-dospivani/>)

Vše, co bylo v dětství přirozené a volně plynoucí, se v této fázi života objevuje jako problém. Vytvářející se mladý člověk je konfrontován s tím, jak ho chtějí vidět ostatní, a s tím, jak se vidí

on sám. Učí se zvládat nové sociální role a skloubit dovednosti, které si vytvořil dříve, s dovednostmi, které po něm nyní žádá společnost. (Vágnerová, 2005)

Úspěšné sebepojetí umožňuje jedinci vytváření plnohodnotných vztahů vůči sobě i vůči druhým. V případě, že v životě jedince dochází k rozporným názorům a zkušenostem v tom, jak se jeví sám sobě a jak se jeví ostatním, vzniká tzv. **difúzní identita**. Dochází k neurčité a zmatené struktuře sebevymezení. Jedinec v této fázi neprožívá krizi ani závazek, je velmi snadno ovlivnitelný silnějším jedincem nebo skupinou.

Difúzní identita je prvním z potencionálních stavů identity, které na základě svého zkoumání sepsal **James E. Marcia** mezi lety 1967 až 1980. Při svém zkoumání zkombinoval přítomnost hledání, krize a závazků, na jehož základu definoval čtyři potencionální stavy identity.

Druhým stavem je **náhradní identita**, kdy jedinec přijímá postoje a normy od autorit bez potřeby vlastní zkušenosti či kritičnosti. V momentě, kdy jedinci přestane vyhovovat stav náhradní identity, přichází krize. Jedinec neví, kým opravdu je, a začíná hledat sám sebe. Tyto pocity často provází pochyby a pocity úzkosti. Tento stav nazval Marcia **statusem moratoria**. Jedinec, aniž by na sebe bral skutečné závazky, zkouší různé role a experimentuje s vlastním postavením.

Celý vývoj identity uzavírá stav **dosážené identity**. Jedná se o stav, kdy je krize zažehnána a jedinec se stává vyspělým. Otázky minulosti, přítomnosti a budoucnosti se spojují ve smysluplný celek. Jedinci v tomto stavu jsou mnohem blíže ideálnímu já a mají vyšší self-esteem, zatímco jedinci ve stavu difúzní či náhradní identity mají nízké self-esteem a jsou často neflexibilní a konzervativní.

Lze tedy konstatovat, že adolescence je proces hledání vlastní identity, kdy proti sobě stojí naše identita vs. zmatení rolí. To se projevuje snahou přizpůsobit se skupině, ať už je řeč o stylu účesu, oblékání nebo způsobu hledání zábavy. I zamilování se se jeví jako pokus definovat vlastní identitu vyobrazením vlastního zmateného ega do druhé osoby. (Erikson, 2002, s. 225 - 243)

Erikson je přesvědčen, že rituály prováděné v dospívání – např. oslava první menstruace – jsou nástrojem přechodu, který potvrzuje hranici mezi dětstvím a dospělostí. Spolu s těmito nástroji se potvrzuje získání identity a integrace ega. V dnešní době, kdy jsou tyto rituály často opomíjeny a není jasně daná hranice mezi dětstvím a dospělostí, může v tomto stádiu docházet

ke zmatení rolí. Výjimkou není ani zmatek ve vlastní sexuální identitě, delikvenci nebo psychotických incidentech.

Celý proces hledání identity zvládne jen málokdo již na konci náročné adolescence. Je časté, že jedinec tímto procesem prochází ještě i ve fázi **rané dospělosti**.

Období rané dospělosti (20–35 let) je obdobím životního rozletu a velkých očekávání. Jedinec v podstatě získává pocit, že nic není nemožné a perspektiva vzestupu je tak vzdálená, jak nepředstavitelná se jeví vlastní smrt. Přesvědčení o pevném zdraví, nezranitelnosti a především pak množství endorfinu z času stráveného společně s přáteli vede jedince často k nepravděpodobnému životnímu stylu a experimentům s návykovými látkami. Zároveň také jedinci uplatňují svou vitalitu např. k podávání sportovních výkonů. (Vágnerová, 2000)

Dalším důležitým milníkem v době dospívání je ustálování profesní volby a ekonomický růst, který vede k finanční nezávislosti na rodičích. Jedinci v tomto období také navazují stabilní partnerské vztahy a budují tak základ pro vytvoření rodiny. (Erikson, 2002, s. 244 - 250)

2.2.2 Motivace k učení

Motivace (z lat. *movere*) znamená hýbatí nebo pohybovatí. Motivace ve škole je jednou ze základních podmínek efektivního učení. Silně ovlivňuje nejen koncentraci a výdrž u učení, ale i rychlost a hloubku učení, paměťové pochody a celkový rozvoj žákovy osobnosti. Na míře motivace záleží, zda bude žák využívat svůj potenciál, či nikoliv, a zda jej bude dále rozvíjet. Motivace žáků je nelehkým úkolem každého pedagoga, protože má-li být vzdělávání ze strany učitele úspěšné, musí umět pracovat s motivací žáka. Tuto motivaci ovlivňuje především způsobem prezentace daného učiva a vhodně zvolenou vyučovací metodou či didaktickým procesem.

Zjednodušeně lze motivaci definovat jako: souhrn činitelů, které podněcují, směřují a udržují chování člověka. (Hrabal, Man, Pavelková, 1989, s.16)

Motivace je souhrn vnitřních (**potřeby**) a vnějších (**popudy – incentivy**) faktorů.

Potřeby vytváří základ pro motivaci a jsou hierarchicky uspořádány. Dělí se na **primární**, jimiž jsou potřeby fyziologické, a **sekundární** neboli psychické, které se utváří v průběhu života.

Popudy – incentivy jsou nejrůznější podněty, které vzbuzují a většinou také uspokojují potřeby člověka. Jedná se o různé životní události, názory, předměty atd.

Individuální struktura potřeb se u žáků projevuje v závislosti na průběhu individuálního vývoje. Na základě vzájemné interakce potřeb a odpovídajících incentiv (je-li potřeba vzbuzena) vzniká a vyvíjí se motiv, který je již v těsném vztahu k chování člověka. (Helus, Hrabal, Kulič, Mareš, 1979)

K motivaci žáků je důležité přistupovat jak z krátkodobého, tak z dlouhodobého hlediska. Oba přístupy lze považovat za rovnocenné.

V rámci užšího vymezení vnitřní motivace je možné konstatovat, že se jedná o takovou motivaci, která plyne převážně ze zvědavosti daného žáka a učení uspokojuje jeho potřebu vědění. Zájem o poznání přichází většinou spontánně a je velmi autentický, protože to, co děláme, vychází z „naší vůle“. Žáci, kteří mají navozenu vnitřní motivaci, se často více angažují v hodinách, vykazují lepší vědomosti i lépe chápou souvislosti. Tato motivace často přetrvává i po skončení školní docházky. Avšak není považována za dostatečnou motivaci pro všechno, co si život na jedince nachystá. Je možné se často setkat se situací, kdy je důležitost a smysl prováděných aktivit zřejmý, byť tyto aktivity nejsou chápány jako zcela zajímavé, přesto jsou plněny z „vlastní vůle“.

V širším pojetí je možné vnitřní motivaci vymežit následujícími třemi charakteristikami, a to:

- poznávací motivací (vědět),
- výkonovou motivací (dosáhnout),
- flow motivací (prožívat stimulaci).

Vnější motivací může být v podstatě cokoliv od pochvaly přes dárek až po přijetí na vysněnou školu. Různé druhy vnější motivace jsou posuzovány dle spontánnosti a také podle toho, do jaké míry jsou prováděny z „vlastní vůle“. Míra přiblížení k vnitřní motivaci slouží k určení druhu motivace vnější.

Domněnka, že jsou vnitřní a vnější motivace v praxi stavěny proti sobě, nebyla novými výzkumy potvrzena. Tyto studie (Deci, Vallerand, Pelletier, Ryan, 1991) prokázaly, že se mohou vnitřní a vnější motivace, zvláště v náročných případech dlouhodobých cílů, dobře doplňovat.

V tomto věku je motivace ovlivňována více okolím než osobností dítěte. Proto nemůže existovat univerzální návod „jak motivovat“.

2.3 Kariérové teorie

„Teorie je obraz, představa, popis, znázornění skutečnosti. Je to způsob, jakým může člověk přemýšlet o některé části reality tak, aby ji pochopil.“

Krumboltz

Vývoj kariéry (angl. career development) lze charakterizovat jako ucelený proces. Ten je ovlivňován mnoha různými faktory, které se v kontextu času mění. Pro lepší porozumění vývoji kariéry je třeba se seznámit s jednotlivými teoriemi, které v této oblasti vznikly v uplynulých 100 letech existence kariérového poradenství. Jednotlivé teorie volby povolání a vývoje kariéry je však nutné vnímat v kontextu doby, ve které vytvořeny.

Analýza a popis vybraných teorií, které jsou uvedeny níže, poskytuje přiměřené teoretické východisko nezbytné pro pochopení celého procesu volby dalšího vzdělávání a budoucího povolání.

Pro správné pochopení všech souvislostí je nutné si uvědomit, že teorie kariérového vývoje vycházejí ze čtyř disciplín:

- z diferenciální psychologie (zájem o práci a zaměstnání),
- z psychologie osobnosti (jedinec jako organizátor vlastních zkušeností),
- ze sociologie (pracovní mobilita),
- z vývojové psychologie (celoživotní vývoj jedince).

V současné době existuje mnoho teorií, které se zabývají volbou povolání. Každá z nich se na tuto volbu dívá z odlišného hlediska a zdůrazňuje jiné proměnné. Cílem této kapitoly je proto naznačit hlavní myšlenkové proudy v oblasti vývoje kariéry a představit nejznámější teorie volby povolání. (<https://career.iresearchnet.com/career-development/supers-career-development-theory>)

2.3.1 Teorie profesního vývoje Donalda E. Supera

Teorie Donalda E. Supera s názvem „Developmental Self-Concept Theory“ je chápána jako komplexní vývojový model, který se pokouší vysvětlit faktory a vlivy působící na člověka v jednotlivých fázích života ale i postupné změny životní role. Základem této teorie jsou otázky

profesního vývoje. Super se intenzivně zabýval také různými aspekty profesního uplatnění se, vhodností vykonávaného zaměstnání a spokojeností v práci, výběrem vhodných uchazečů, využíváním testů ale i studiem nezaměstnanosti. V jeho práci je velmi důležité zdůraznit interakci mezi teorií, výzkumem a poradenskou praxí (Lepeňová, 2001, s. 41 - 47). Výsledky svých výzkumů a úvah o profesním vývoji Super postupně konkretizoval do několika základních tezí (srov. Super, 1979; Bubelíni, 1981; Klímová, 1987; Koščo, 1987; Hřebíček, 2001; Mezera, 2005; Hlad'o, 2009):

- *Lidé se navzájem liší svými schopnostmi, zájmy a rysy osobnosti.*
- *Vzhledem k těmto a dalším individuálním charakteristikám je každý člověk schopen vykonávat určitá povolání.*
- *Každé povolání vyžaduje specifický profesní profil, jenž je tvořen určitou úrovní schopností, zájmů a rysů osobnosti.*
- *Profesní profil se vyznačuje poměrně vysokou mírou variability, která umožňuje každému jedinci uplatnit se v celé řadě profesí.*
- *Profesní zájmy, kompetence a sebepojetí člověka se mění vlivem času, životních zkušeností a prostředí, což jsou faktory, které výrazně ovlivňují výběr budoucí profese a počáteční adaptaci v povolání.*
- *Profesní vývoj se neobjevuje izolovaně. Začíná již v raném dětství a prolíná celým životem jedince až do jeho smrti. Je to složitý proces, ve kterém se jedinec v průběhu jednotlivých životních etap rozhoduje co dál.*
- *Profesní vývoj je multifaktorově podmíněný. Jeho směr a intenzita průběhu závisí na struktuře a úrovni samotného povolání, psychobiologických danostech individua, ale i na determinantách sociálního a ekonomického okolí, včetně možností a příležitostí, se kterými se jedinec setkává.*
- *Profesní vývoj může být v jednotlivých etapách do značné míry usměrňován výchovou, poradenstvím, nebo úpravou podmínek, v nichž probíhá dozrávání schopností a zájmů, pomocí při sebeověřování v praxi a rozvíjením sebepojetí.*
- *Profesní vývoj je optimální, pokud je v průběhu jednotlivých fází podporováno jak zrání schopností a zájmů, tak i tvorba příležitostí pro jejich praktické využívání.*

- *Profesní vývoj je v podstatě procesem rozvíjení sebepojetí a jeho naplňování.*
- *Způsobilost pro konání kompromisů mezi individuálními předpoklady a sociálními okolnostmi, mezi sebepojetím a realitou lze plánovitě a záměrně rozvíjet učením se společenským rolím, ať již ve fantazijních hrách, školním vyučování, nebo ve volnočasových aktivitách či prostřednictvím specializovaných poradenských aktivit.*
- *Uspokojení v práci i v životě závisí na nalezení takových pracovních možností, v nichž může člověk uplatnit své individuální schopnosti, zájmy, osobnostní rysy a hodnotový systém.*

(https://is.muni.cz/th/g10ev/disertacni_prace.pdf)

V Superově teorii kariérového vývoje hraje tedy významnou úlohu sebepojetí (angl. self-concept) = vnímání sebe samého, představa o sobě, to, jak jedinec vidí sám sebe, obraz, který o sobě má (Hartl, Hartlová, 2009, s. 524).

Super navrhl pět hlavních stádií kariérního vývoje:

- růst (11 - 14 let);
- zkoumání (14 - 24 let);
- uskutečnění (25 - 44 let);
- udržování (45 - 64 let);
- odchod (nad 65 let).

Růst je obdobím, kdy by měla školská zařízení poskytovat žákům příležitosti k sebepoznání, protože dle Donalda E. Supera (Vendel, 2008, s. 31) může člověk volbou povolání vyjádřit svůj vlastní obraz. Je důležité, aby studenti dostatečně znali sebe, své silné a slabé stránky a na jejich základě byli schopni zvolit si takové zaměstnání, které nejlépe odpovídá jejich zájmům a schopnostem.

Zkoumání (14 - 24 let) je období, kdy se jedinec snaží pochopit sám sebe a najít své místo ve světě práce. Snaží se identifikovat své zájmy a schopnosti prostřednictvím výuky, pracovních zkušeností, ale i koníčků a prostřednictvím toho zjistit, jak se hodí k různým povoláním. V této fázi jedinec prochází následujícími etapami kariérového rozvoje.

1. Krystalizace kariérových preferencí – tzn. vytvoření a naplánování předběžného profesního cíle.
2. Specifikace kariérové preference – tzn. převedení zobecněných preferencí do konkrétní volby, pevného profesního cíle.
3. Realizace profesní preference absolvováním vhodného školení a zajištěním pracovního místa ve zvoleném povolání.

Uskutečnění (25 - 44 let) je obdobím, ve kterém si jedinec zajistil výchozí pozici a usiluje o další postup. Tato fáze zahrnuje tři vývojové etapy.

1. Zajištění si místa v organizaci, přizpůsobení se požadavkům organizace a uspokojivým plněním pracovních povinností.
2. Upevnění pozice především využíváním pozitivních pracovních postojů a návyků, budování příznivých vztahů se spolupracovníky.
3. Dosažení povýšení na novou úroveň odpovědnosti.

Udržování (45 - 65 let) je obdobím neustálého přizpůsobování se, které zahrnuje udržení kariérního rozvoje. Jedinec se snaží udržet si to, čeho již dosáhl, a proto aktualizuje své kompetence a vyhledává inovativní způsoby vykonávání pracovních rutin.

Odchod (nad 65 let) je obdobím přechodu z pracovního procesu do života v důchodu. S poklesem energie a zájmu o povolání se lidé postupně odpoutávají od svých pracovních aktivit a soustředí se na plánování důchodu.

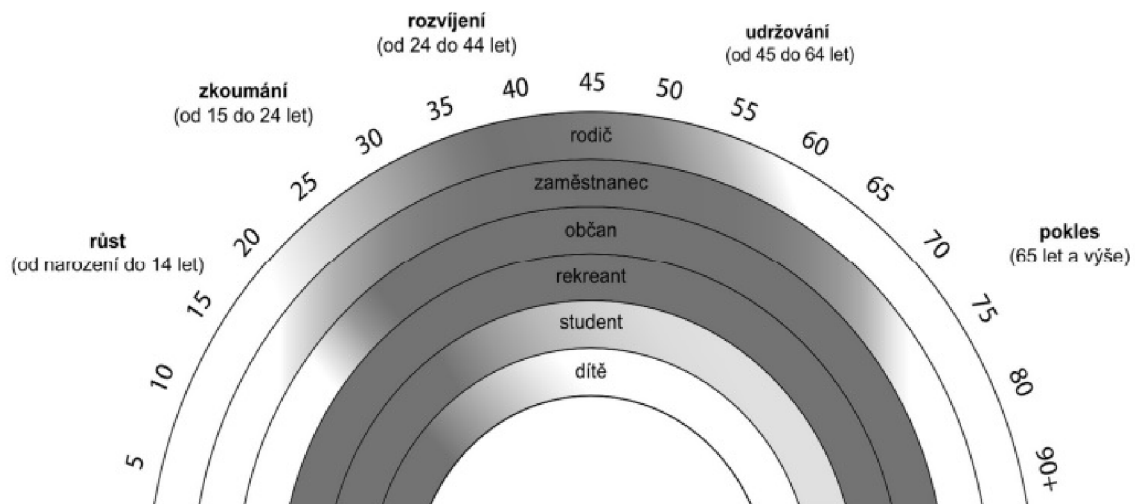
Superův model vymezuje jednotlivé etapy jak věkovými hranicemi, tak ukazateli činností. Původní Superovo chápání stádia bylo chronologické, později však uznal i věkově nezávislý, na úkoly zaměřený pohled na jednotlivá stadia.

Super předpokládal, že ne každý prochází těmito fázemi v pevně stanoveném věku nebo stejným způsobem. Toto pojetí ho vedlo k vytvoření a rozpracování konstruktů kariérové zralosti (původně nazývaného profesní zralost), který označuje připravenost jedince na kariérové rozhodování.

Donald E. Super předpokládá, že si lidé volí povolání podle toho, na co se dle jejich subjektivního názoru nejvíce hodí. Volbu kariéry chápe jako sled událostí a celoživotní proces, který dělí do různých životních etap, a který je současně ovlivňován klíčovými rolemi, které vykonáváme. Super vypracoval model tzv. kariérní duhy, která znázorňuje vývoj životních etap a rolí a zároveň souvisí s vývojem požadavků směrem k pracovnímu uplatnění.

Kariérní duha (life-career rainbow), vypracovaná Donaldem E. Superem, znázorňuje souvislost životních etap a rolí se změnou požadavků směrem k pracovnímu uplatnění (Košťálová, Cudlínová, 2015).

Obrázek č. 1: Kariérní duha

(Super, D. Life-career rainbow. In: Praktický průvodce kariérového poradce pro 21. století, Košťálová, Cudlínová, 2015, s. 13)

Identifikace, vyjasnění a výběr povolání jsou typickými rysy fáze poznání. Jedinec zhodnotí své dovednosti a přístup a vybere si konkrétní oblast. Poté podnikne nezbytné kroky k jeho uskutečnění. Donald E. Super si zpočátku myslel, že fáze jsou kontinuální. Teprve časem zjistil, že někteří lidé dokonce prošli fází zkoumání a chápání i ve střední dospělosti. Prokázání schopnosti zvládnout úkoly dané etapy a přejít do další etapy se nazývá kariérní zralost. Úkolem poznání je identifikovat, specifikovat a realizovat volby povolání. Pro tento úkol je důležité porozumět sobě i světu práce. Sebepercepce je primárně vyjádřena volbou povolání. K tomu, abyste si vybrali zaměstnání, které odpovídá vašim zájmům a schopnostem, je nutné znát skutečné informace o sobě.

Tyto teorie také určují schopnosti, které musí každý jedinec rozvíjet. Podle Štefana Vendela (Vendel, 2008, s. 31) všechny teorie přizpůsobení osobnosti a pracovního prostředí předpovídají, že volba povolání povede k úspěchu a spokojenosti s prací. Tyto teorie jsou často využívány v kariérovém poradenství. Teorie Donalda E. Supera je považována za vývojovou teorii, která říká, že jednotlivci si musí vyvinout schopnost rozhodovat se.

2.3.2 Hollandův model

John L. Holland vytvořil velmi uznávanou a pravděpodobně nejčastěji využívanou teorii profesionální volby a diagnostickou metodu pro zjištění vztahu mezi typem osobnosti a zvoleným povoláním. Typologie zájmů, která bývá rovněž nazývána RIASEC, pomáhá lidem hledat zaměstnání odpovídající jejich povaze. Vychází z toho, že lidé, kteří pracují v oboru a prostředí, které odpovídá jejich zájmům, jsou spokojenější a v práci se cítí dobře. Hollandova teorie v mnoha směrech navazuje na předchozí teorii životních stádií Donalda E. Supera. John L. Holland byl přesvědčen, že existuje jasný, předem daný vztah mezi typologií osobnosti a typologií pracovního prostředí. Odmítá hypotézu, že lze volbu povolání stanovit pouze na základě struktury zájmů jedince. Naopak zájmy považuje za jeden z nejvýraznějších projevů osobnosti, protože mají větší motivační vliv na profesní vývoj jedince než např. inteligence.

V roce 1959 zformuloval John L. Holland deset základních tezí své teorie volby povolání a profesionální příslušnosti. Ta se v průběhu dalších dvaceti let stala základem nejen teoretického, ale především metodologického výzkumu:

- *Jedince je možné charakterizovat podle jeho podobnosti s jedním nebo několika typy osobnosti. Čím větší je shoda s jedním osobnostním typem, tím spíše jedinec vykazuje rysy osobnosti příslušného typu.*
- *Osobnostní typologie má svůj protipól v typologii modelů pracovních prostředí. Každý z osobnostních typů stejně jako modelů prostředí je konceptuálně a empiricky definovatelný podle charakteru výkonnosti, pozadí a vývoje osobnosti, cílů, hodnot, rolí, sociálních preferencí a averzí, selfkonceptu, vzdělávacích a profesionálních cílů.*
- *Prostředí, ve kterém jedinec žije, je možné popsat charakteristikou jednoho či více modelů prostředí.*
- *Mezi typologií osobnosti a typologií prostředí existuje určitý vzájemný vztah, který umožňuje jistou míru predikce.*
- *Volbu povolání lze chápat jako výraz osobnosti jedince.*
- *Platnost většiny zájmových testů je založena především na pracovních stereotypech, které převládají v různých povoláních.*
- *Tyto pracovní stereotypy mají velmi důležitý psychologický a sociologický význam.*
- *Osoby vykonávající povolání v určité profesní skupině, vykazují podobné osobnostní charakteristiky stejně jako i podobný profesionální vývoj.*
- *Proto tyto osoby reagují ve stejných situacích podobným způsobem a řeší většinu problémů právě díky podobné osobnostní připravenosti.*

- *Spokojenost, stabilita a výkonnost v povolání závisí především na souladu mezi profilem osobnosti a podmínkami pracovního prostředí.*

(https://www.zsbystrice.cz/images/dokumenty/holland_typology.pdf)

(Hollandova teorie profesního vývoje – příručka, Mezera, 2005, s. 9)

Na základě těchto tvrzení John L. Holland (1966) zformuloval šest základních typů osobnosti, orientovaných na určitý životní styl. Jsou to:

Typ realistický

Výrazným rysem pro realistický typ je preference konkrétní, technicky či manuálně náročné činnosti. Na rozdíl od zástupců jiných skupin jsou jedinci tohoto typu nepochybně více sportovně zaměřeni. V sociální oblasti jsou naopak méně aktivní, spíše málomluvní a mají tendenci k introverzi. Přesto jsou však sociálně přizpůsobiví. Pokud si mohou zvolit, raději pracují s materiálem než s lidmi.

Příklady povolání – zedník, truhlář, instalatér, opravář, elektromechanik.

Typ investigativní

Tento typ osobnosti upřednostňuje poznání před city. Jedinci se uplatňují především ve výzkumných či vědeckých oborech, kde jsou kladeny zvýšené nároky na levou mozkovou hemisféru, tj. na zvládnutí oborů, jakými jsou matematika, logika, biologie. Vyznačují se kritickým a přísně metodickým myšlením. Preferují logický způsob řešení problémů. Sociálně jsou spíše introvertně orientovaní, opatrní a jednají uvážlivě.

Příklady povolání – programátor, chemik, laboratorní asistent, biolog, lékárník.

Typ sociální

Sociální typ se vyznačuje orientací na společnost, laskavostí, družností, sklonem k altruismu a idealismu. Výrazným rysem je vysoká komunikativnost a extroverze. Jedinci se sociálním osobnostním typem se soustředí na vzdělávací, léčebné či jinak prosociální aktivity, které směřují k pomoci ostatním lidem.

Příklady povolání – učitel, vychovatel, psycholog, kouč, trenér, zdravotní sestra.

Typ konvenční

Typickým rysem pro konvenční typ osobnosti je vyhledávání a plnění činností, které jsou jasně stanovené. Jedná pouze na základě nařízení svých nadřízených. Nejdůležitějším pro konvenční typ osobnosti je zájem firmy. Jedinci s tímto typem osobnosti jsou vysoce výkonní, pečliví a svědomití v pracovní oblasti. V oblasti společenské jsou spíše polemičtí a odtažití.

Příklady povolání – správce sítě, finanční poradce, bankovní úředník, archivář, účetní.

Typ podnikavý

Jedinci s podnikavým typem osobnosti jsou sebevědomí, energičtí a spoléhají především sami na sebe. Preferují činnosti, které vyžadují jistou dávku dominance a organizačních dovedností. Oblibou je také vysoká míra argumentace, na jejímž základu jsou schopni druhé přesvědčit a získat na svou stranu.

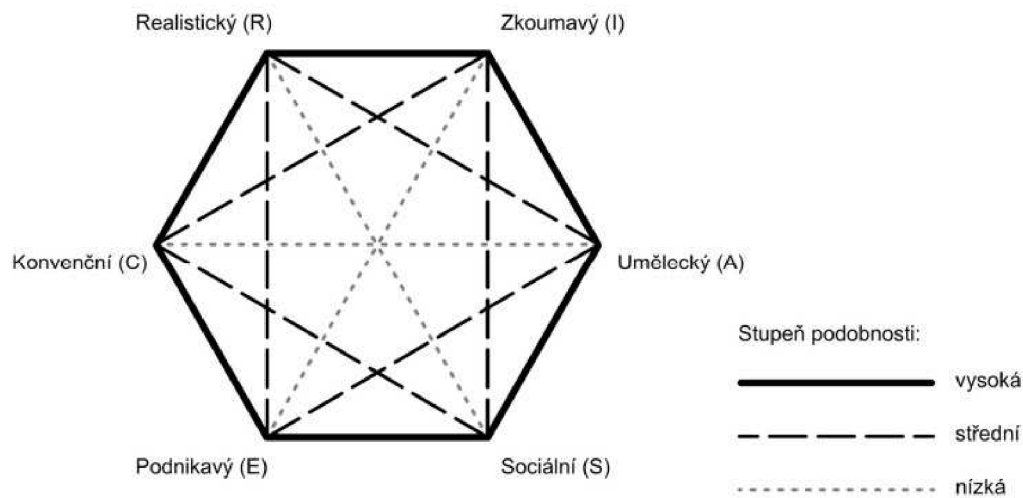
Příklady povolání – pojišťovací agent, soudce, státní zástupce, nákupčí, promotér.

Typ umělecký

Pro umělecký typ osobnosti je typické vyjadřování svých pocitů pomocí tvůrčí činnosti. Jedinci s tímto typem osobnosti jsou velmi originální, mají imaginativní myšlení a jsou schopni kombinovat více typů uměleckých aktivit, prostřednictvím kterých vyjadřují sami sebe. Milují flexibilitu a dynamičnost každodenního života a zároveň pociťují averzi vůči konvenčnosti. Často se jedná o nezávazné a impulzivní idealisty s nižší mírou praktičnosti v běžném životě.

Příklady povolání – sochař, hudebník, spisovatel, fotograf, herec.

Obrázek č. 2: Vztah mezi Hollandovými typy osobností

(Holland, J. Vztahy mezi typy osobnosti. In: Kariérní poradenství, Vendel, 2008, s. 26)

Obdobným postupem vytvořil John L. Holland i model pracovního prostředí. Zformuloval šest typů pracovního prostředí:

- **Motorické profesionální prostředí** – realistický typ osobnosti (vyznačuje se dobrou fyzickou kondicí a zručností),
- **Intelektuální profesionální prostředí** – intelektuální typ (převažuje přemýšlení),
- **„Podporující“ profesionální prostředí** – sociální typ (orientace na druhé),
- **Komformní profesionální prostředí** – konvenční typ (orientace na společenské postavení),
- **Motivační profesionální prostředí** – podnikavý typ (preferuje dominanci),
- **Estetické profesionální prostředí** – umělecký typ (převažuje individuální emoční vyjádření).

Obecně platí, že jedinec nemusí zapadat jen do jednoho z uvedených typů či prostředí. Profesní orientaci lze snadno určit, pokud převažuje výrazně pouze jeden typ. Někdy ovšem nastává situace, kdy jedinec má dva nebo více zájmů. V takových případech často dochází ke konfliktům při výběru povolání a neuspokojení v zaměstnání. (Antonín Mezera, 2008, s. 14)

Obrázek č. 3: Kompatibilita Hollandových pracovních typů osobností a prostředí

Typ osobnosti	Nejvhodnější typ pracovního prostředí	Další možné typy pracovního prostředí	Nevhodné pracovní prostředí
R	R	I + C	S
I	I	R + A	E
A	A	I + S	C
S	S	A + E	R
E	E	S + C	I
C	C	E + R	A

Legenda: R = realistický; I = investigativní; A = umělecký; S = sociální; E = podnikavý; C = konvenční

(Hlad'o, 2012)

2.3.3 Scheinovy kariérní kotvy

Edgar Schein vytvořil teorii kariérových kotev v 70. a 80. letech 20. století. Při jejich definici pracoval se třemi složkami:

„1. vlastním obrazem talentu a schopností (založený současném úspěchu v různých pracovních situacích),

2. vlastním obrazem motivů a potřeb (založený na příležitosti sebepoznání v reálných situacích a na zpětné vazbě od ostatních),

3. vlastním obrazem postojů a hodnot (založený na současném vztahu mezi sebou na jedné straně a normami a hodnotami zaměstnavatelské organizace a vykonávané práce na straně druhé)“ (cit. dle BĚLOHLÁVEK, 1996, s. 284-285).

Bělohlávek pak zkráceně definuje kariérovou kotvu jako: *“soubor subjektivně vnímaného talentu, motivů a hodnot“ (BĚLOHLÁVEK, 1996, s. 285).*

Edgar H. Schein zjistil, že si každý zaměstnanec vytváří svůj vlastní obraz a své profesionální kariérové pojetí. Kariérní kotva se skládá ze tří složek kariérního konceptu:

- ze sebeobrazu talentů a schopností,
- sebeobrazu motivací a potřeb,
- sebeobrazu postojů a hodnot.

Tyto sebeobrazy pomáhají vést, usměrňovat, stabilizovat a integrovat naši osobní kariéru. V současné době rozlišujeme pět kariérních kotev:

1. Technicko-funkční kompetence

Jedinci ztotožňující se s touto kotvou mají potřebu rozvíjet a následně uplatňovat své znalosti a dovednosti převážně ve svém oboru. Prvotním zájmem je obsah vykonávané práce. Tito jedinci chtějí ve svém oboru vyniknout a možnost zdokonalení svých dovedností je mnohdy větší motivací než finanční stránka, přestože řádné odměnění odborných znalostí taktéž považují za důležité. Kariéru plánují primárně ve své odbornosti. V rámci kariérního postupu je pro ně přijatelná odborná manažerská profese, kde mají prostor rozšířit si kompetence v rámci své funkční oblasti. Obecná manažerská pozice již pro ně není přitažlivá.

2. Jistota (stabilita)

Tato kariérní kotva vyznačuje u jedinců potřebu jistého zaměstnání a příjmu. Jedinci si vybírají zaměstnavatele, kteří se pyšní dobrou pověstí a mnohaletou tradicí. Ochotně se přizpůsobí hodnotám a normám organizace a nemají přílišné ambice, protože pocit jistoty je pro ně důležitější. Ve skupinách jedinci vyhledávají stabilitu a kontinuitu. Nepouštějí se do zbytečného rizika a vybírají si pozice, kde je nižší riziko případného propuštění. Tato jistota se neváže pouze k volbě profese. Jedinci jsou často vázání také na určité místo, kde např. investovali peníze do bydlení, mají zde přátele a cítí se v bezpečí.

3. Autonomie (nezávislost)

Jak už z názvu kariérní kotvy vyplývá, jedinci ztotožňující se s touto kariérní kotvou si vyhledávají pracovní příležitosti, které jim umožňují co možná nejvyšší míru nezávislosti. Rádi si vytváří vlastní pracovní plán a volí své vlastní tempo. Mají tendence neakceptovat pravidla a požadavky organizace, které mnohdy vnímají jako příliš svazující. Při výběru zaměstnání se vyhýbají úřadům a velkým organizacím. Vyhýbají se standardům a dávají přednost samostatné práci, proto jimi bývá často upřednostňováno podnikání, díky kterému mohou dosáhnout nezávislosti.

4. Manažerské kompetence

Kariérní kotva manažerské kompetence je charakteristická pro jedince, kteří jeví zájem o řízení, ovlivňování a vedení lidské síly za účelem dosažení společných cílů. Prioritou u výběru profesního zaměření je možnost kariérního růstu na vyšší manažerské pozice. Dosažení této pozice je pro jedince stejným měřítkem úspěchu jako finanční ohodnocení. Zároveň jim tyto funkce přináší větší uspokojení než funkce odborného charakteru. Krizové situace jsou jedinci s touto kotvou vnímány jako stimulační. Pro dosažení úspěchu je však nezbytná také sociální a emoční způsobilost.

5. Kreativita

Tato kotva vyjadřuje potřebu k vytváření něčeho nového, vlastního. Jedinci s touto kariérní kotvou mají potřebu prosazovat stále nové nápady a často tak opomínají „rutinní“ povinnosti, díky čemuž jsou pak považováni za méně zodpovědné. Tyto vlastnosti jsou problematické jak pro manažerskou funkci, tak bývají často zdrojem obtíží pro spolupracovníky. V momentě, kdy se jedincům podaří realizovat vlastní nápad, ztrácí zájem a přesouvají svou pozornost na jiný cíl. (Bělohávek, 1994, s. 23)

2.3.4 Teorie volby povolání – Anna Roe

Teorie volby povolání - angl. Theory of Personality Development and Occupational Choice Anny Roe (1956) vychází ze znalosti klinické psychologie a je zaměřena na predikci výběru zaměstnání, které je založeno na individuálních rozdílech mezi lidmi. Watkins a Savickas (1990, s. 79) zařazují tuto teorii mezi psychodynamické teorie. K vysvětlení sociálního chování jsou používány motivy, záměry a další související proměnné, které usilují o nalezení možnosti využití individuálních motivů a záměrů k podpoře profesního rozvoje. Soustředí se na predikci výběru založeného na psychologických potřebách interakce mezi dětmi a rodinou, ale i výsledku genů a zkušeností. Uspokojování vlastních potřeb a zkušeností z dětství stanovuje za klíčové faktory pro volbu budoucí profesní dráhy také Vendel (2008).

Snahou Roe bylo dokázat, že si lidé vybírají určitá zaměstnání, která odpovídají způsobu výchovy v rodině. Aby mohla prokázat souvislost vztahu rodič - dítě a určité skupiny zaměstnání, byla nucena vytvořit nový systém klasifikace povolání zaměřený na zájmy a mezilidské vztahy. Vhodnou inspiraci jí poskytla Maslowova hierarchie potřeb a její dvě klíčová tvrzení zní:

- „zaměstnání je potenciálně nejmocnějším zdrojem osobního uspokojení na všech úrovních potřeb,
- *sociální a ekonomický statut jedince závisí více na jeho zaměstnání než na čemkoliv jiném*“ (Roe, 1957, s. 213).

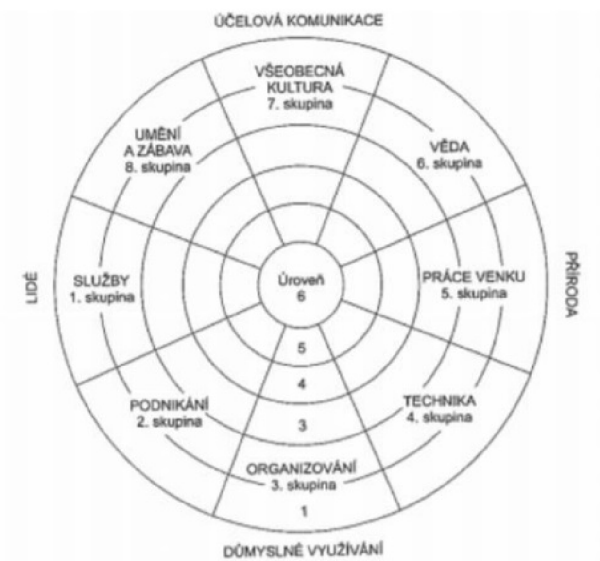
Anna Roe rozdělila profese dle orientace na lidi zaměřené na prolidskou službu (např. management, kultura, služby) a lidi nezaměřené na prolidskou službu (věda a výzkum, zaměstnání v technickém směru). Cílem teorie je východisko, které dokazuje, že styl výchovy má vliv na volbu povolání. Na základě této teorie vytvořila Anna Roe tzv. kvalifikační systém povolání, který je i dnes pro poradce velmi užitečným nástrojem. Tento systém je rozdělen do osmi skupin (představují vertikální osu) zaměstnání a šesti úrovní (představují horizontální osu). (Vendel, 2008, s. 32)

Dle A. Roe (Vendel, 2008, s. 32) můžeme dále jedince rozdělit podle povolání do několika skupin:

- **Služby** - Řadí se zde profese jako např. psycholog, sociální pracovník, zdravotní sestra apod., přičemž je po této kategorii osob vyžadováno vykonávání činností ve prospěch jiných osob.
- **Obchodní styk** - Zde je možné hovořit o profesích, jako je např. obchodní zástupce, pojišťovací poradce apod. Jedná se o osoby se schopností přesvědčovat jiné.
- **Organizování** - Prvotní činností v této kategorii je řízení lidské síly (např. manažer).
- **Výroba** - Do této kategorie řadíme profese jako např. elektrotechnik, obráběč apod. Hlavní náplní činnosti je výroba a údržba výrobků.
- **Věda** - Hlavní náplní činnosti jedinců v této kategorii je věda a výzkum a jejich praktické využití (např. farmaceut).
- **Práce v přírodě** - Jedinci se zaměřením na kategorii práce v přírodě se vyznačují zájmem o přírodu a vše, co je s ní spojené. Jako příklad je možné uvést chovatele různých druhů zvířat, zahradníky nebo enviromentology.

- **Všeobecná kultura** - Jak už z názvu kategorie vyplývá, jedná se o jedince se zájmem o humanitně zaměřené obory, kulturu, vzdělání, historii, ale také právní oblast.
- **Umění a zábava** - Jedinec si vybírá povolání v oblasti hudby, výtvarného umění, sportu nebo např. literatury.

Obrázek č. 4: Kruhový model klasifikačního systému zaměstnání

(Vendel, 2008)

Seznam Anny Roeové je dále rozdělen na šest kvalifikačních úrovní dle míry schopností a zodpovědnosti, které jsou pro vykonávání daného povolání potřeba. (Vendel, 2008, s. 37)

- Poloprofesionální

U této kategorie je požadováno úplné středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou, tomu je přizpůsobena požadovaná průměrná míra zodpovědnosti.

- Profesionální řídicí II.

Tato kategorie je „vyšším stupněm“ kategorie předchozí. Jedná se o jedince, kteří dosáhli bakalářského či magisterského titulu a zodpovědnost daných pozic je úměrná jejich dosaženému vzdělání.

- Profesionální řídící I.

Tuto kategorii považuje za „nejvyšší“ v rámci dvou výše uvedených kategorií. Jedná se o kategorii s nejvyšší mírou zodpovědnosti a jedinci spadající do této kategorie dosahují vysokého stupně vzdělání (např. PhD.).

- Kvalifikovaní

Pro tuto kategorii je nutné dosažení alespoň středoškolského vzdělání ukončeného výučním listem.

- Polokvalifikovaní

V kategorii polokvalifikovaných lidí není třeba odborného vzdělání, ale pouze splnění požadovaného stupně výcviku (např. svářečský průkaz).

- Nekvalifikovaní

Jedincům ve zmíněné kategorii stačí pouze splnění základních požadavků. Není zde požadováno splnění výcviku ani odborného vzdělání.

Výše uvedené kariérové teorie slouží pouze jako nastínění významných myšlenkových proudů, které souvisí s teoretickým základem volby dalšího vzdělávání a následného povolání žáka, který ukončil povinnou školní docházku. Nejedná se o podrobný přehled všech existujících kariérových teorií.

2.4 Volba studijního a profesního zaměření

Volba studijního zaměření je důležitým milníkem každého jedince. Tento milník přichází pro většinu žáků poprvé okolo 15. roku života, kdy si musí zvolit zaměření pro studium na střední škole. Tento výběr je nejvíce ovlivňován blízkým okolím jedince. Ať už se jedná o rodinu nebo okruh přátel či vrstevníků, jedinec se v tomto věku spíše přikloní k názoru ostatních.

Další milníkem je rozmezí mezi 17. a 20. rokem života, kdy dochází k mnoha proměnám všech fází mladého jedince. Člověk se mění fyziologicky, tělesně i psychicky a zařazuje se do společnosti jako dospělý jedinec se zformulovanou osobností. Stává se jedincem připraveným k efektivnímu výkonu v zaměstnání, k založení rodiny a k začlenění se do občanského života. (Čačka, 2000, s. 222)

2.4.1 Faktory ovlivňující volbu studijního a profesního zaměření

Pro lepší pochopení problematiky volby studijního a profesního zaměření je tato kapitola věnována faktorům, které tuto volbu ovlivňují.

Obecně pro volbu vhodného studijního či profesního zaměření platí, že je velmi důležité sesbírat co největší možné množství informací o specifikaci a vlastnostech pro konkrétní zaměření, aby poté bylo možné tyto informace a vlastnosti porovnat s vlastnostmi jedince a rozlišit tak, zda je volba vhodná, či nikoliv.

Dle Friedmanna (2012) dělíme faktory ovlivňující volbu studijního a profesního zaměření na individuální faktory (osobní předpoklady, zájmy), faktory prostředí (náročnost požadavků, možnost zaměstnání) a situační faktory (rodina, škola). Podrobnosti o jejich skladbě a vlivu jsou rozebrány v následujících kapitolách.

2.4.2 Vnitřní faktory ovlivňující volbu studijního či profesního zaměření

Za vnitřní nebo také individuální faktory ovlivňující volbu studijního či profesního zaměření považujeme osobnostní rysy člověka, schopnosti, vědomosti, míru inteligence, tělesný a zdravotní stav, zájmy a cíle. (Taxová, 1987)

Osobnost je souborem vrozených a získaných vlastností, postojů, vztahů a duševních procesů, které si jedinec utváří v průběhu celého života. Jedná se o jedinečné spojení psychických a

fyzických vlastností, které ztvárňuje chování člověka. Osobnost se utváří ve společenském, kulturním a ekonomickém prostředí, je unikátní a nelze tak potkat dva stejné jedince. (Smékal, 2002)

S ohledem na volbu studijního či profesního zaměření lze považovat osobnost za rozhodující. Člověk volí své budoucí zaměření na základě svých silných stránek. V rámci kariérního úspěchu jsou za nejdůležitější osobnostní rysy považovány:

- spolehlivost
- ochota a schopnost nést odpovědnost
- odolnost vůči stresu
- orientace na lidi
- orientace na výkon
- smysl pro detail
- kreativita
- schopnost vést kolektiv
- samostatnost.

Při volbě studijního či profesního zaměření je důležité brát ohled nejen na osobnostní rysy ale také na **schopnosti jedince**. Slovy Železného (2006, s. 7) „*není důležité, jaké povolání jedinec vykonává, ale zda ho dělá dobře*“. Rozdílná povolání vyžadují rozdílné schopnosti, které je třeba rozlišit dle konkrétního zaměření. Obecně lze však mluvit o schopnosti učit se, paměti, rychlosti reakce, flexibilitě, komunikačních schopnostech, samostatnosti, zodpovědnosti, adaptabilitě, manuální zručnosti nebo také schopnosti použití moderních technologií.

Intelligence je významný činitel ovlivňující celkové začlenění a fungování jedince v realitě. Obecně lze inteligenci rozdělit na dvě významné oblasti. První oblast je vnímána jako obecná schopnost adaptace, korelující s dalšími schopnostmi. V druhé oblasti lze hovořit o inteligenci jako o komplexu poměrně na sobě nezávislých faktorů mentálního výkonu. (Nakonečný, 2003)

Míra inteligence v rámci volby budoucího zaměření ovlivňuje především náročnost zvoleného oboru. Tato může mít i negativní dopad v případě, kdy jedinec podceňuje nebo naopak příliš přeceňuje své možnosti.

Dalšími významnými faktory pro volbu studijního či profesního zaměření jsou dle Strádala (1995) **tělesný a zdravotní stav** jedince. Mezi hlavní znaky patří výška, tělesná hmotnost, zrak, sluch, oběhové a srdeční funkce, fyzická zdatnost, rovnováha a funkce fyzického ústrojí.

2.4.3 Vnější faktory ovlivňující volbu studijního či profesního zaměření

Vnějších faktorů, které ovlivňují volbu studijního či profesního zaměření, je mnoho. V následující kapitole jsou zahrnuty ty faktory, kterým je přikládána nejvyšší váha.

Rodina a osoby blízké

Role rodiny a blízkého okolí neodmyslitelně patří k formování osobnosti mladého člověka. Jedinec od narození přebírá postoje svých rodičů a je ovlivňován okolím, ve kterém vyrůstá. Jak je známo, rodinu si člověk nevybírá, přesto je primární skupinou. Vztahy a vazby v ní hluboce ovlivňují formování osobnosti každého jedince v sociálním prostředí. (Čačka, 2000)

Rodina je základním zdrojem poznání. V souvislosti s ochotou rodičů přenášet své znalosti a zkušenosti, s ohledem na mentální i fyzický stupeň vývoje dítěte a vnímáním jeho vlastních předpokladů a potřeb, svádí v životě dítěte důležitou roli při výběru vhodného zaměření. Se správným vedením dochází k nalezení silných stránek osobnosti, což směřuje k dlouhodobějšímu zaměření pozornosti a přispívá ke správné volbě budoucího zaměření. V opačném případě může docházet k promítání vlastních vizí a nenaplněných tužeb do dítěte, ignoraci jeho potřeb a jejich negativnímu dopadu. Je známo mnoho případů, kdy děti jednájí pod vlivem svých rodičů na úkor vlastních tužeb a předností. Tito jedinci se v životě snaží zavděčit svému okolí. Tato snaha mnohdy vede k vysoké míře stresu a nedostatečnému uspokojení vlastních potřeb, které mohou mít za následek pocit méněcennosti či deprese. Je tedy důležité, aby rodič postupoval citlivě a dbal na potřeby a tužby dítěte. (Čačka, 2000)

Potřebný prostor pro další vývoj osobnosti je doprovázen orientací na jiné sociální skupiny. Těmito skupinami jsou pro jedince v období puberty jeho přátelé a vrstevníci. Jedná se o skupinu, se kterou může jedinec sdílet své problémy, názory, hodnoty i preferovaný způsob života. (Vágnerová, 2005) Přestože je působení této skupiny nepřímé, přispívá k formování osobnosti jedince a její důležitost v rozhodování stoupá. (Hlad'o, 2012)

Školská zařízení

Škola by měla plnit funkci motivačního a informačního charakteru a vylepšovat žákovu orientaci v možnostech studijních oborů. Téměř každá škola poskytuje svým potenciálním žákům publikace, ve kterých naleznou informace ohledně dalšího studia. Školy se účastní různých veletrhů, pořádají dny otevřených dveří, aby měli žáci možnost vdechnout atmosféru dané školy. Trendem jsou nyní také přednášky v informačních a poradenských střediscích na jednotlivých úřadech práce. Pracovníci ÚP zde poskytují rozšířené množství informací o dalším vzdělávání, jako jsou seznam oborů, podmínky pro přijetí, důležité termíny pro odevzdání přihlášek apod. Učitelé mají možnost poskytnout žákům také přijímací testy z předešlých ročníků. Všechny tyto informace působí na výběr střední školy a ovlivňují samotnou volbu jako takovou (Daniel a kol., 2000, s. 8).

2.5 Kariérové poradenství

Pro detailnější pochopení kariérového poradenství je důležité si uvědomit, z jakého důvodu vzniklo. Jeho počátky jsou datovány na přelom 19. a 20. století, kdy se zaměstnání nebo řemeslo dědilo v rodině z generace na generaci a kdy byl člověk zcela běžně celý život zaměstnán u jednoho zaměstnavatele.

Lze tedy říci, že kariérové poradenství vzniklo jako služba na základě potřeb lidí, kteří chtěli změnu k lepšímu. Společnost se tímto posunula do další fáze vývoje, ve které jsou brány v potaz potřeby jedince. Současně jsou však tyto potřeby zasazeny do kontextu aktuální situace jedince. Ovšem má-li být poradenství užitečné, je důležité jít tzv. „s dobou“. Svět se mění ze dne na den a tyto neustále změny lidstvo ovlivňují.

Společně s dobou se změnil a stále se mění i záběr kariérového poradenství. Zatímco dříve bylo náplní práce kariérového poradce spíše předávání informací, dnes je jeho pole působnosti daleko širší. Stále přetrvává předávání informací v kontextu reálného světa a přidává se např. naslouchání, zpětná vazba, podpora při rozhodování, nabídka alternativní cesty, rozvíjení schopnosti sebereflexe, posílení sebedůvěry, mapování kompetencí, provázení klienta procesem atd.

Kariérové poradenství v minulosti plnilo také funkci sociální kontroly, proto i někteří současní experti jako např. Peter Plant nebo Thomas Diener nabízejí jiný úhel pohledu na práci poradce. Ten je zaměřený především na lidi, kteří se ocitli mimo společenskou majoritou uznávaný proud. Poradce chápou jako možného iniciátora pohybu společenských změn. (Košťálová, Cudlínová, 2015, s. 2)

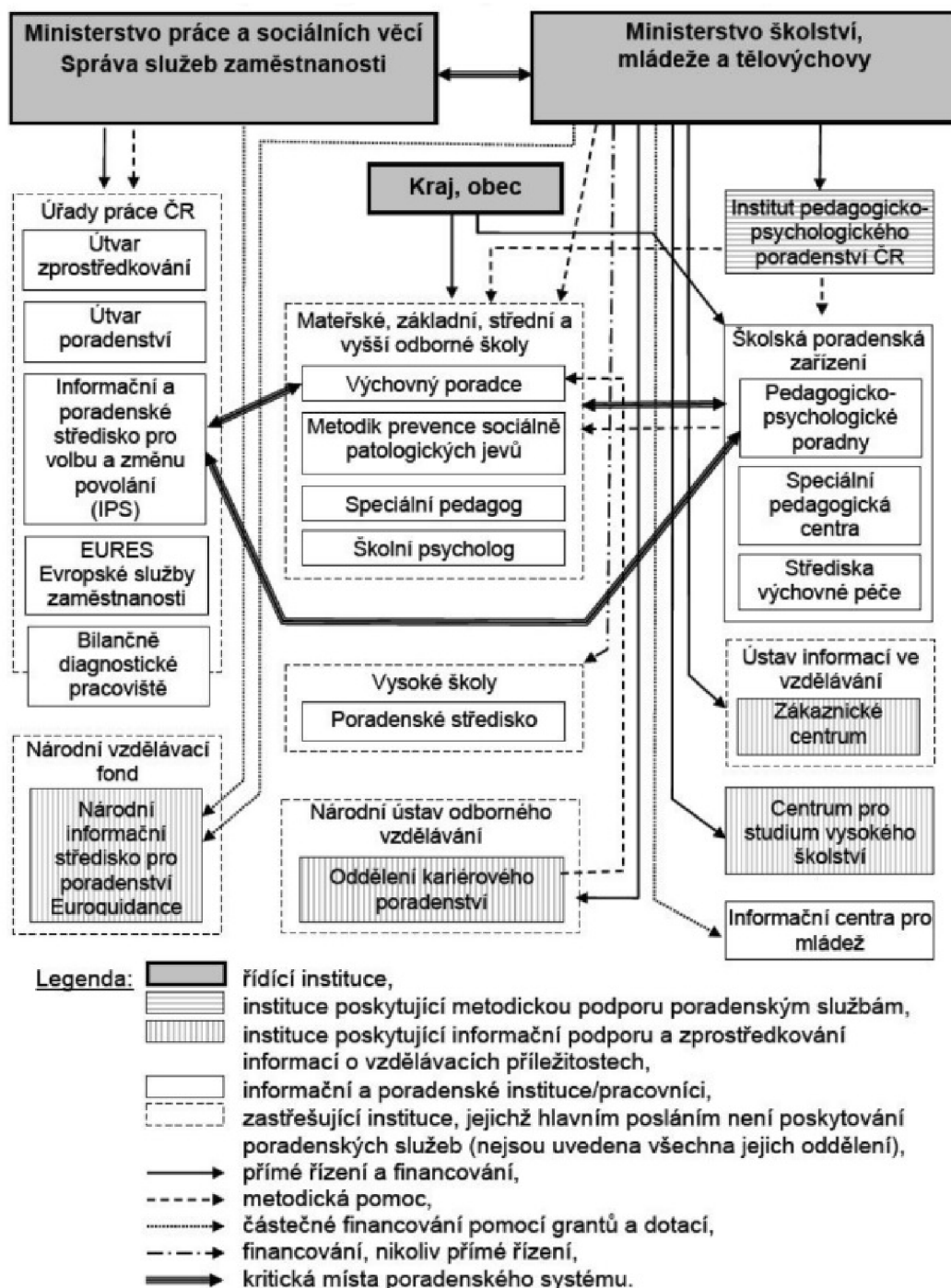
Dnes se kariérovému (profesnímu) poradenství v České republice věnují dva hlavní resorty, které vedle sebe paraelně působí. Těmito resorty jsou:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, kterého působnost je zaměřena především na pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a jednotlivé pracovníky (např. výchovné poradce), kteří působí ve školských zařízeních.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, jehož náplní je poskytování informační a poradenské služby žákům, studentům a rodičům. Tyto služby jsou poskytovány Informačními a poradenskými středisky (dále jen IPS) při úřadech práce. Cílem IPS je poskytovat žákům základních a středních škol informace potřebné ke studiu a současně těmto žákům umožnit využívání informací samostatně, jakožto důležitý faktor při volbě dalšího vzdělávání či budoucího povolání. (Hlad'o, 2008)

Struktura systému kariérového poradenství v České republice

Obrázek č. 5: Struktura systému kariérového poradenství v ČR

(PhDr. Petr Hlad'o, Ph.D., In:

https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/20818/veleck%c3%a1_2013_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

V následujících kapitolách jsou rozebrány výše uvedená střediska jakožto typy moderního poradenství, které se zabývají myšlenkou jiného úhlu pohledu a zvažují možné odchylky v chování jednotlivců.

2.5.1 Výchovné poradenství

Výchovné poradenství v rámci školského systému představuje specializovanou službu, která je zaměřena na pomoc žákům, rodičům, resp. zákonným zástupcům a učitelům. Tato služba je poskytována především výchovnými poradci, školními psychology, speciálními pedagogy a dalšími odborníky pracujícími v PPP – pedagogicko-psychologická poradna, SPC – speciálně pedagogické centrum a SVP – středisko výchovné péče. (Mertin, Krejčová a kol., 2020, s. 197)

Historie poradenství je utvářena od doby přelomu 19. a 20. století, kdy byla vedlejším produktem průmyslového rozvoje značná chudoba a děti byly využívány k náročné práci bez jakékoliv kvalifikace. Reakcí na tyto negativní důsledky byla snaha o sociální reformu, součástí které bylo naplnění povinného vzdělání celé populace. Působila zde i snaha o uplatnění jedince v dospělosti na trhu práce, k čemuž mělo přispět poradenství pro volbu povolání. Obecné poradenství v začátcích vedlo nauku o morálním vývoji, mezilidských vztazích a světě práce. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

Výchovné poradenství nebylo poradenským zařízením tak, jak je známo dnes, ale jednalo se o zařízení vhodné k řešení závažných kázeňských problémů a výzkumné laboratoře, ve kterých probíhala snaha o nalezení obecné zákonitosti vývoje dítěte. Již tehdy probíhalo také zařazování dětí do speciálních škol.

V České republice (tehdy Československu) mělo výchovné poradenství podobný vývoj jako ve světě. Fázi růstu zaznamenalo v období po první světové válce. Druhá světová válka a následný režim vedly k úpadku a v roce 1948 dokonce k dočasnému zániku výchovného poradenství v Československu. Změna společenského řádu měla zaručit vymizení delikventního chování a volba povolání měla být nahrazena plánovaným rozmístěním do škol a následně do pracovního procesu. Nereálnost zmíněných představ na sebe nenechala dlouho čekat a koncem padesátých let tak vyšel nový poradenský systém ve školství.

Výchovné poradenství v dnešní době dokazuje, že vzhledem ke zkušenostem získaným za více než 100 let rozvoje poradenských služeb ve školství je možné jej efektivně využívat a pomáhat s ním ku prospěchu žákům i učitelům. (Mertin, Krejčová a kol., 2020)

2.5.2 Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny jsou školská poradenská zařízení, která poskytují pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Jedná se o pomoc v pedagogicko-psychologickém a speciálněpedagogickém poradenství.

Poradenská činnost v rámci pedagogicko-psychologické poradny obsahuje poměrně značné množství okruhů. Zabývá se jak diagnostikou problému, tak jeho intervencí nebo metodickým vedením dalších zúčastněných pracovníků.

Diagnostika problémů se týká:

- vyšetření školní zralosti;
- diagnostiky specifických poruch učení;
- zpracování návrhu opatření pro školy (na základě výše uvedené diagnostiky);
- volby vhodného povolání.

Poměrně obsáhlým tématem je v rámci pedagogicko-psychologické poradny diagnostika specifických poruch učení.

Mezi tyto specifické poruchy učení patří:

- Dyslexie

Specifická porucha čtení. Jedinci mají problém s plynulou četbou, pochopením textu a jejich čtení je pomalé.

- Dysgrafie

Jedná se o poruchu v grafickém projevu jedince. Tzn. jedinci s touto poruchou mají obtíže s navazováním jednotlivých písmen, udržení směru psaní, udržení písma na řádku apod.

- Dyskalkulie

Tato porucha se vyznačuje obtížemi v matematických dovednostech. Např. neschopnost zápisu čísel pod sebou, porucha a chybovost při zápisu víceciferných čísel, porucha prostorové orientace atd.

- Dysortografie

Specifická porucha týkající se obtíží v gramatickém projevu jedince. Jedná se o vynechávání hlásek, vynechávání diakritiky, záměny měkkých a tvrdých slabik a znělých a neznělých hlásek.

- Dyspinxie

Jedinci s touto poruchou mají obtíže s kreslením. Vyznačuje se především neobratným držetím tužky, přetahováním čar apod.

- Dymúzie

Porucha spjatá s hudbou a jejím vnímáním. Jedinci nejsou schopni udržet rytmus a tóny, reprodukovat hudbu či manipulovat s hudebními nástroji. Celkový zájem o hudbu je zde snížený.

- Dyspraxie

Tato porucha se vyznačuje obtížemi při koordinaci pohybů. Jedinci mají problém s vykonáváním úkonů, jako je např. nanesení zubní pasty na kartáček, česání vlasů apod.

Intervence jednotlivých problémů spočívá především ve vhodném návrhu opatření (např. individuální podpůrný studijní plán), ve vedení rodin, v konzultacích s pedagogy a dlouhodobé spolupráci a kontrole nastavení a dodržování všech výše uvedených opatření. Součástí doporučení může být také přidělení asistenta pedagoga žákovi.

V případech se závažnějšími obtížemi docházejí rodiče se žákem na pravidelné konzultace a nápravnou péči. Cílem intervence je všestranná pomoc s vyrovnáním se s handicapem žáka a usnadnění vzdělávání a vzájemné spolupráce.

(<https://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/seminarky2022/Gregor.pdf>)

2.5.3 Informační a poradenské středisko Úřadu práce

Informační a poradenské středisko Úřadu práce ČR (dále jen IPS) spolupracuje se všemi útvary úřadu práce a poskytuje dostupné informace v oblastech poradenství, trhu práce, rekvalifikací nebo aktuálního přehledu pracovních míst.

IPS organizuje besedy pro základní školy, a to jak v prostorách úřadů práce, tak v prostorách jednotlivých základních škol. Žáci jsou při těchto besedách seznámeni s informacemi, které vedou k volbě vhodného povolání. Mají možnost si vypracovat osobnostní test zájmů, který je vázán na povolání a příslušné vzdělání a zjistit tak vhodnost svých vlastností v kombinaci s vlastnostmi požadovanými u konkrétního oboru. Žáci mohou nahlédnout do kartotéky povolání, kde jsou vypsány veškeré informace k jednotlivým oborům, a získat informační letáky jednotlivých škol. Dále jsou informováni o tom, kde hledat informace k příslušným oborům, jako jsou obsah učiva, podmínky přijetí, předpoklady pro studium, v případě nutnosti zdravotní prohlídka apod.

Celkově lze říci, že IPS napomáhá k lepší orientaci na trhu práce a cestě, která k němu vede. Je velkým přínosem pro žáky, kteří mnohdy neví, kde potřebné informace hledat.

(<https://www.uradprace.cz/informacni-a-poradenska-strediska-uradu-prace-cr>)

Shrnutí teoretické části

Výběr dalšího vzdělávání a volba budoucího povolání je pro pubescenty prvním krokem do světa dospělých. Z hlediska osobního ale i společenského je důležité, aby bylo toto rozhodnutí správné. Špatná volba budoucího povolání může být příčinou mnoha problémů v dalším životě mladého člověka. Hlavní rizika při volbě povolání jsou spojena s nízkou připraveností pubescentů pro toto důležité rozhodnutí (srov. Hlad'o, 2008b). Za další nepříznivé faktory, které volbu povolání významným způsobem ovlivňují, je možné považovat malou informovanost o světě práce a jednotlivých povoláních, tj. především o nezbytných podmínkách zdravotních, dále o požadovaných znalostech, dovednostech a především o skutečném výkonu povolání a jeho perspektivách na trhu práce apod. (Hlad'o, 2009, s. 61-62).

3 Praktická část

3.1 Cíl průzkumu a zkoumaný jev

V návaznosti na teoretická východiska jsem se rozhodla praktickou část zpracovat na základě dat získaných dotazníkovým šetřením. Hlavním cílem mého průzkumu bylo zjistit, co žáky motivuje k výběru střední zemědělské školy, jak se jejich motivace v průběhu studia mění, zda chtějí po skončení střední školy pokračovat ve studiu na vysoké škole stejného zaměření nebo zda po ukončení střední školy chtějí zůstat pracovat v oboru.

3.2 Stanovení hypotéz

V dotazníku jsou obsažena témata, týkající se motivace pro volbu střední zemědělské školy, vlivu rodiny na výběr dalšího studia či budoucího povolání a úpadku motivace v průběhu studia. Jednotlivé otázky byly zpracovány tak, aby na základě jejich odpovědí bylo možné potvrdit nebo vyvrátit následující hypotézy.

H1 Láska ke zvířatům a přírodě je rozhodující motivací pro zahájení studia na střední zemědělské školy.

H2 Motivace žáků se v průběhu studia nemění.

H3 Většina studentů kvůli úpadku motivace nepokračuje po složení státní maturitní zkoušky v dalším zemědělsky zaměřeném studiu.

H4 Většina absolventů kvůli úpadku motivace nepokračuje po dokončení studia v oboru.

3.3 Zvolená metodika průzkumu

Pro získání potřebných dat k vypracování praktické části bakalářské práce byla využita dotazníková metoda. Průzkumu se zúčastnili studenti ze středních odborných škol se zemědělským zaměřením. Pro zachování anonymity uvedených škol nebude zveřejněn jejich oficiální název. Dotazník obsahoval dvanáct otázek, z toho bylo šest uzavřených a šest otevřených otázek. Dotazník byl určen prioritně studentům čtvrtého ročníku (věk 18-23). Sběr dat probíhal ve školních letech 2021/2022 a 2022/2023.

Dotazník

Vážení žáci, vážené žákyně,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Kariérové poradenství a vzdělávání na České zemědělské univerzitě v Praze. Dotazník, který máte právě před sebou mi poslouží jako podklad pro praktickou část bakalářské práce s názvem „Motivace studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol – průzkum“. Prosím Vás o jeho vyplnění, které nezabere déle než 15 minut. Cílem dotazníku je zjistit, co vás motivovalo ke studiu střední zemědělské školy a zvolení si zemědělského oboru jako takového.

Předem děkuji za Vaši ochotu.

Přeji krásný den!

Vanessa M. Wojnarová

1. Prosím napiš jméno a první písmeno z příjmení

.....

2. Jsem

- Žena
- Muž
- jiné

3. Je mi

.....

4. Kolik jsi podával/podávala přihlášek na SŠ?

- 1
- 2
- 3

5. Byly všechny školy zemědělsky zaměřené?

- ano
- ne

6. Co přispělo k výběru zemědělské školy?

- Zajímal mě obor.
- Mám koníčky v tomto zaměření.
- Chtěli to rodiče.
- Přišlo mi to fajn.
- Je to rodinná tradice.
- Jiná...

7. Máš v plánu pokračovat na VŠ?

- ano
- ne
- možná

8. Pokud jsi v předchozí otázce odpověděl/a ano, napiš mi prosím kam

.....

9. Chtěl/chtěla bys po ukončení studia zůstat v oboru?

- ano
- ne
- jiná

10. Pokud nevyjde nebo nemáš v plánu VŠ, plánuješ hned po maturitě zůstat v oboru?

- ano
- ne
- jiná

11. Pokud ne, co bys chtěl/a dělat?

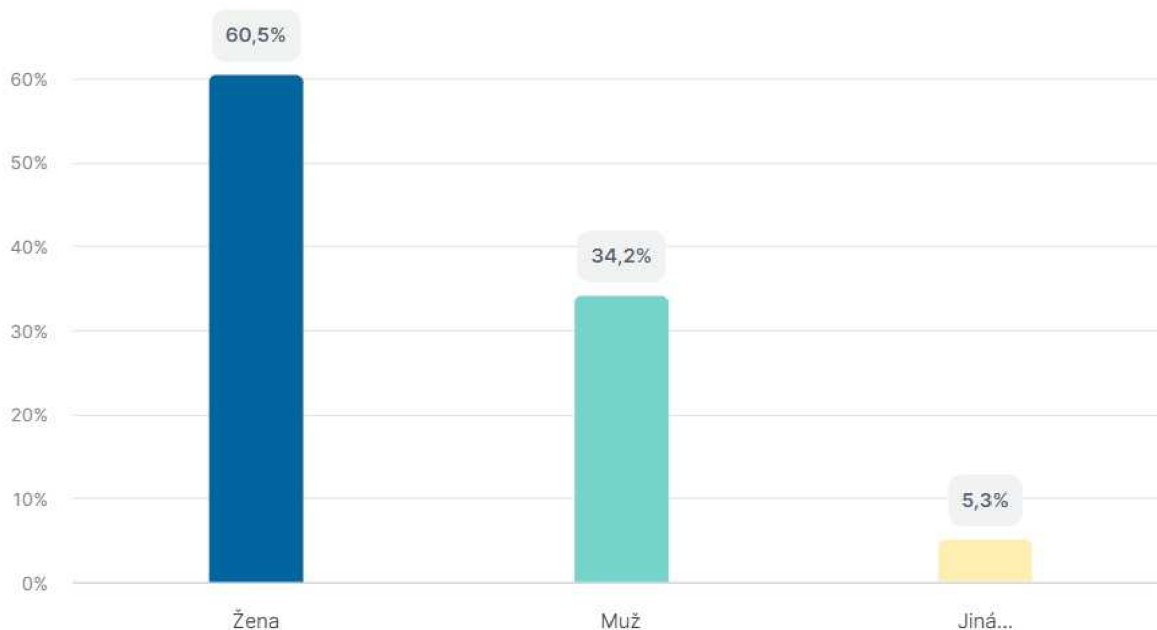
.....

12. Proč právě zemědělství?

.....

Dotazník byl studentům zaslán online formou a to konkrétně na portálu www.my.survio.com. Otázky byly kladeny tak, aby nerozporovaly studentovy pocity a bylo možné dojít ke konkrétnímu závěru. Odpovědi byly zaznamenávány v již zmíněném portálu, kde také vznikly výsledné grafy (ukázka jednotlivých dotazníků je součástí přílohy). Oslovených bylo 92 respondentů, z toho byla návratnost 38 vyplněných dotazníků, což je 41,3%. Šetření se zúčastnilo celkem 13 mužů, 23 žen a 2 nebinární pohlaví. Pro lepší přehlednost bylo požadováno uvedení jména a počáteční písmene příjmení.

Graf č. 1: Struktura genderové identity

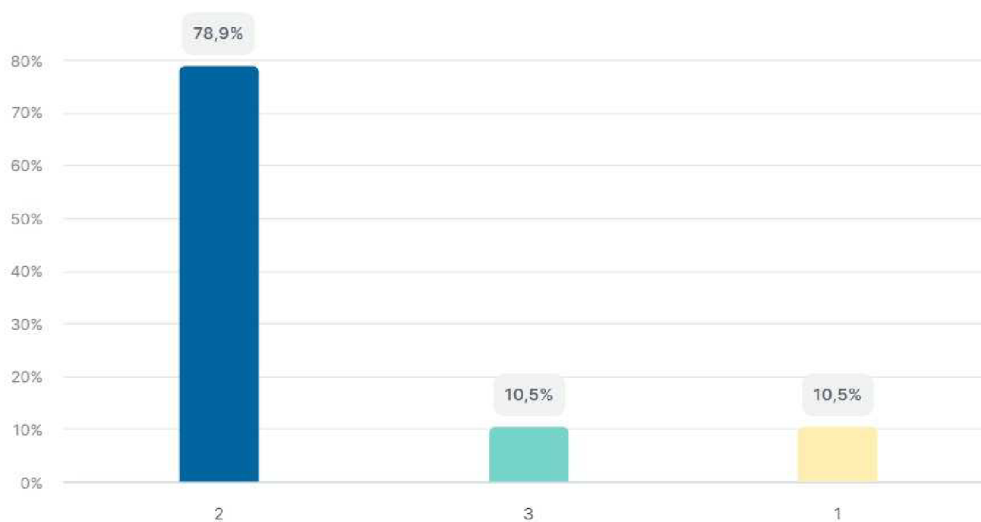
Tabulka č. 1: Struktura respondentů dle věku

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
19	18	47.4%
18	15	39.5%
20	2	5.3%
23	1	2.6%
22	1	2.6%
19 let	1	2.6%

Z výsledku dotazníkové šetření otázky č. 3 vyplynulo, že věk dotazovaných respondentů se pohybuje v intervalu od 18 do 23 let. Převážná část (86,9% z celkového počtu dotazovaných) je ve věku 18 – 19 let. Případný vliv věku na motivaci k volbě povolání v zemědělském oboru nebyl předmětem dotazníkového šetření.

Graf č. 2: Struktura počtu přihlášek jednotlivých respondentů

4. Kolik jsi podával/podávala přihlášek na SŠ?

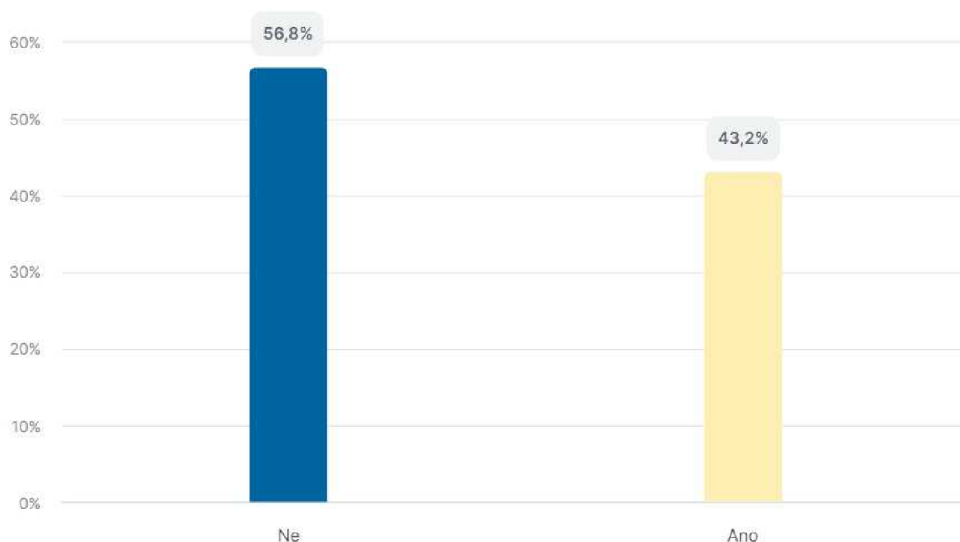

Z odpovědí na otázku č. 4 vyplynulo, že nejpočetnější skupinu tvoří žáci, kteří podávali dvě přihlášky na střední školy (celkem se jednalo o 30 osob). Počet žáků, kteří podávali pouze jednu přihlášku nebo naopak více jak dvě přihlášky je stejný, a to 4 žáci na každou skupinu.

Tyto výsledky odpovídají současnému trendu v počtu přihlášek, podávaných studenty na střední školy.

Graf č. 3: Absolutní výběr oboru v poměru s ostatními zaměřenými

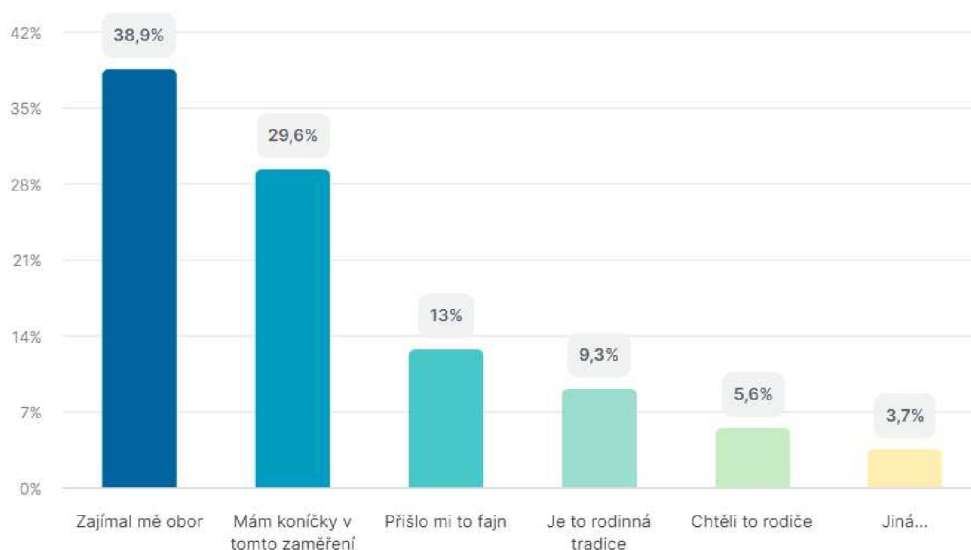
5. Byly všechny školy zemědělsky zaměřené?

Otázka č. 5 přímo navazuje na otázku č. 4. Cílem otázky bylo zjistit, kolik žáků bylo rozhodnuto výhradně pro střední zemědělskou školu a kolik žáků volilo mezi dvěma obory. Výsledné odpovědi ukazují, že pro střední zemědělskou školu bylo jednoznačně rozhodnuto 16 žáků, mezi obory poté vybíralo 21 žáků.

Graf č. 4: Vnější motivace volby zaměření

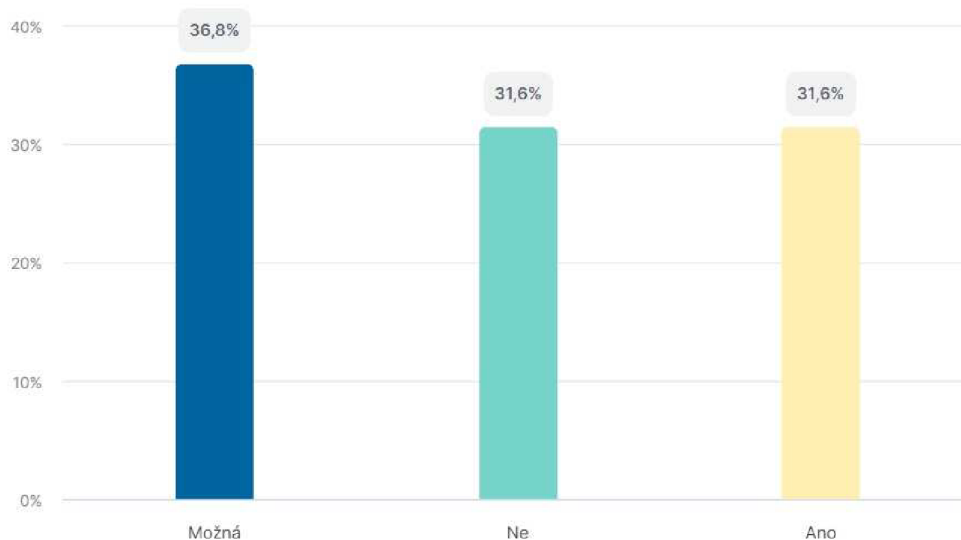
6. Co přispělo k výběru zemědělské školy?

Z graficky znázorněných odpovědí na otázku č. 6 vyplývá, že hlavní vnější motivací pro volbu dalšího studia je u 21 respondentů zájem o obor, u 16 respondentů je rozhodující volnočasová aktivita v oboru nebo s oborem příbuzná a 7 respondentů vidí v oboru perspektivu. U zbylých osmi respondentů měla na volbu studia vliv rodina. U těchto osob byla volba zemědělsky zaměřeného studia buď požadavkem rodičů nebo respondenti pochází z rodiny, která se zemědělstvím zabývá.

Graf č. 5: Pokračování ve studiu na VŠ

7. Máš v plánu pokračovat na VŠ?

Z odpovědí na otázku č. 7 je patrné, že v době šetření více jak třetina respondentů nebyla rozhodnuta, zda chtějí pokračovat ve studiu na vysoké škole či nikoliv. Nerozhodnou odpověď volilo 14 respondentů. Odpovědi ano a ne vykazují stejné výsledky, tj. 12 respondentů na každou skupinu.

Otázka č. 8 přímo navazuje na otázku předchozí. S ohledem na formulaci otázky, tj. otevřená, není tato zpracována graficky, jako předchozí.

„Pokud jsi v předchozí otázce odpověděl/a ano, napiš mi prosím kam“

(pozn. reagovali také respondenti, kteří zvolili odpověď „možná“)

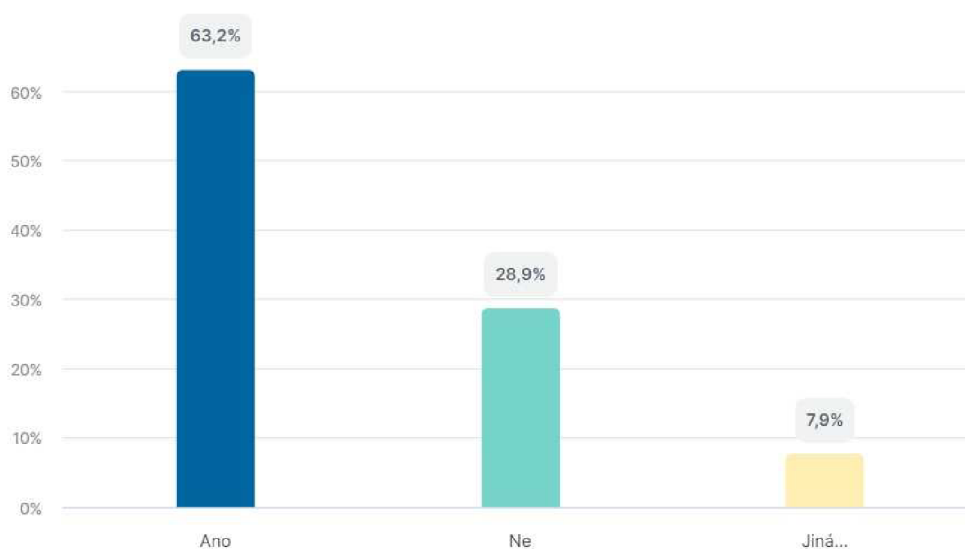
Tabulka č. 2: Počet vysokých škol

Vysoká škola	Počet responzí	Procentuální hodnota
Česká zemědělská univerzita	3	12,5 %
Mendelova univerzita	9	37,5 %
Vysoká škola Báňská	1	4,2 %
Univerzita obrany	1	4,2 %
Univerzita Palackého	1	4,2 %
Masarykova univerzita	1	4,2 %
Veterinární univerzita Brno	2	8,3 %
Akademie umění	1	4,2 %
Zatím nevím	5	20,7 %

Z odpovědí na otázku č. 8 je patrné, že většina žáků chce pokračovat ve stejném nebo příbuzném oboru na vysoké škole. 4 z respondentů se rozhodli pro změnu studijního zaměření. Konkrétní vysokou školu si doposud ne zvolilo 5 respondentů.

Graf č. 6: Setrvání v oboru po dokončení VŠ

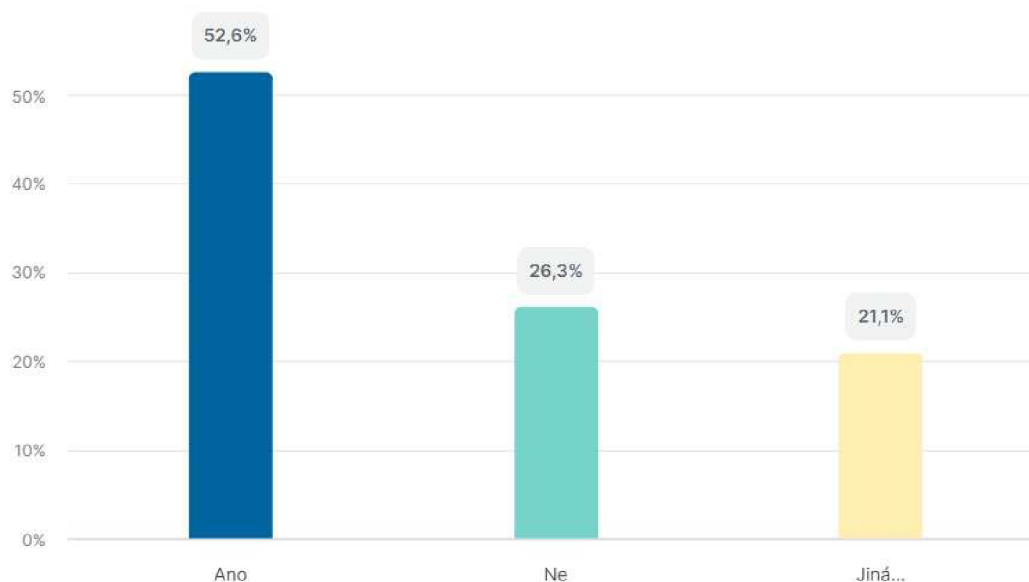
9. Po ukončení studia bys chtěl/chtěla zůstat v oboru?

Z otázky č. 9 vyplývá, že 24 respondentů chce po dokončení studia na střední škole pokračovat ve studiu na vysoké škole a setrvat nadále v oboru. 11 respondentů je naopak přesvědčeno, že v oboru nadále pokračovat nechtějí.

Graf č. 7: Setrvání v oboru ihned po státní maturitní zkoušce

10. Pokud nevyjde nebo nemáš v plánu VŠ, plánuješ hned po maturitě zůstat v oboru?

Otázka č. 10 souvisí s otázkou č. 9. Cílem otázky bylo zjistit, zda chtějí žáci zůstat ihned po ukončení střední školy v oboru či nikoliv. Důraz byl kladen na vnější i vnitřní proměnné, kdy se jednotlivci buďto rozhodne nepokračovat ve studiu na vysoké škole, nebo příp. studium vysoké školy nevyjde. V obou případech se pro setrvání v oboru rozhodlo 20 respondentů. Nepokračovat v oboru se rozhodlo 10 respondentů a 8 respondentů volilo jinou odpověď.

Otázka č. 11 přímo navazuje na otázku předchozí. S ohledem na formulaci otázky, tj. otevřená, není tato zpracována graficky, jako předchozí. Návaznost se týká především respondentů, kteří odpověděli „ne“ nebo „jiná“.

„Pokud ne, co bys chtěl/a dělat?“

Tabulka č. 3: Výčet zaměření

Zaměření	Počet responzí	Procentuální hodnota
Autodoprava	2	11,1 %
Ilustrátor	1	5,6 %
Policie	1	5,6 %
Profesionální hasič	1	5,6 %
Asistent pedagoga	1	5,6 %
Obor elektro	1	5,6 %
Cestování	2	11,1 %
Podnikání	1	5,6 %
Práce u koní	1	5,6 %
Účetní	1	5,6 %
Zatím nevím	6	33 %

Z odpovědí na otázku č. 11 je patrné, že respondenti, kteří se rozhodli nepokračovat v zemědělském odvětví mají opravdu široké spektrum možných zaměření.

Otázka č. 12 uzavírá celý dotazník. S ohledem na formulaci otázky (tj. otevřená otázka) není tato zpracována graficky, jako předchozí.

„Proč právě zemědělství?“

Tabulka č. 4: Odůvodnění volby zaměření

Odpověď

Zajímá mě to, máme to doma.

Rodinná tradice baví mě odborné předměty.

Rodinná farma.

Mám ráda zvířata.

Protože z toho mám peníze, máme doma hospodářství.

Protože mě v tu dobu bavili pouze koně a celá moje rodina studovala zemědělství, tak jsem se rozhodla jít studovat zemědělství taky.

Protože mě to baví.

Protože máme doma rodinnou farmu a baví mě to od malička.

Protože jsem chtěla studovat kynologii, každopádně jsem měla zvolit jinou školu, protože na stávající jsem se nic nenaučila.

Protože je to zajímavý obor.

Protože je to důležité a potřebné, baví mě to, až na některé předměty ve škole.

Od mala mám ráda zvířata a pobyt v přírodě. Někteří z mých rodinných příslušníků se v zemědělství dlouhodobě pohybují. Zemědělství jako takové je něco, co budeme potřebovat vždy. V dnešní době se tato práce uvádá, děti o zemědělství zájem velmi nejeví, ale pracovníků v tomto oboru bude zapotřebí neustále.

Obor podnikání, to je jediné, za čím jsem šel.

Nechtěla jsem přímo zemědělství, ale pouze chov koní. Čekala jsem od toho mnohem více. Přijde mi velká škoda, že úroveň jezdeckých škol/oborů je docela mizerná, oproti zahraničním jezdeckým školám, které mají disciplínu a řád. Co se týče praxe, která nám byla poskytnuta, musím říct, že žádná sláva. První rok kydání boxů ve škole, druhý rok v dostihové stáji, kde jsme opět kydali a paní majitelka nám vyprávěla, jak měsíc zpět vyléčili svrab. Třetím rokem opět kydání boxů, tentokrát v Tlumačově.

Můj dětský sen bylo zachraňovat psy a pracovat v útulku.

Má to smysl i budoucnost.

Mám to v rodině.

Mám rád těžkou techniku.

Mám rád kydání hnoje.

Mám ráda zvířata a ráda lidem radím ohledně péče a lásky k jejich vlastním zvířatům.

Mám od mala vztah ke zvířatům, vyrůstala jsem s nimi. Také otec má farmu a podniká v tomto oboru.

Líbí se mi pouto člověka s přírodou.

Lepší, než práce s lidmi.

Kynologie, zvěř celkově, byliny a jejich využití.

Obor, který bude potřeba vždy.

Od malička mě tento obor baví.

Já jsem si původně zemědělství nechtěl vybrat, byl jsem převědčen, ž by to mohlo být dobré zaměření, ale opak byl pravdou. Z naší školy se na VŠ těžce dostává a docela jsem to pocítil. Chtělo by to víc předmětů v našem oboru a ne v oboru jiného odvětví.

Chtěla jsem se od malička věnovat zvířatům.

Dává mi to smysl.

Baví mě to od dětství, strýc a děda podnikají v zemědělství.

Baví mě to.

Baví mě práce se zvířaty.

Baví mě pouze koně (chov, sport, ...) ostatní mě moc nebaví. Škola mě zklamala, už bych sem znovu nešla. V oboru je celkově více jiných zaměření, než okolo koní. Očekávala jsem více z chovu a sportu a také zajímavější praxi v oboru, než je dojení krav například. Praxí jsme měli hrozně málo a když už tak jen kydání hnoje. Když se ozveme s nespokojeností, vedení s tím nikdy nic neudělalo. Po škole můžu jít tak akorát „profesionálně“ kydat hnůj.

Baví mě to, je to zajímavé.

Baví mě chov zvířat, hlavně psů a zajímám se o ně. V dětství jsem chtěl být veterinář, ale to mi přišlo příliš náročné na znaosti i psychickou odolnost. Myslím, že pracovat se zvířaty má smysl a naplňuje mě to

Z odpovědí na otázku č. 12 je patrný velký vliv úpadku vnější motivace a posílení vnitřní motivace. Část žáků je motivována na základě vlivu domácího prostředí (rodinného zázemí) a část žáků je motivována především svými zájmy. Tento vývoj je zcela přirozený a souvisí s dozráváním a utvářením osobnosti jedince.

4 Zhodnocení průzkumu a navrhovaná řešení

Praktická část bakalářské práce byla zpracována na základě vyplněných dotazníků, kterých bylo odevzdáno celkem 38. Dotazníkové šetření bylo realizováno prostřednictvím vedení jednotlivých středních zemědělských škol. Výsledná návratnost zpracovaných dotazníků nižší, než jsem předpokládala.

Hypotéza **H1**: „Láska ke zvířatům a přírodě je rozhodující motivací pro zahájení studia na střední zemědělské škole.“ byla na základě získaných dat (odpověď na č. 12) potvrzena.

Hypotéza **H2**: „Motivace žáků se v průběhu studia nemění.“ byla na základě získaných dat jednoznačně vyvrácena. Z odpovědí jednotlivých respondentů vyplývá, že se motivace v průběhu studia mění. Zatímco motivací k zahájení studia na zemědělsky zaměřené škole je často láska ke zvířatům, přírodě a také vůle rodičů, v průběhu studia se motivací či demotivací stává žákovo osobní přesvědčení o kvalitě školy, oboru a možnostech pracovního uplatnění.

Pro relevantní posouzení hypotézy **H3**: „Většina studentů kvůli úpadku motivace nepokračuje po složení státní maturitní zkoušky v dalším zemědělsky zaměřeném studiu.“ je počet získaných odpovědí nedostatečný. Pro jednoznačné potvrzení či vyvrácení hypotézy by bylo třeba získat více respondentů. Ze získaných dat totiž vyplývá, že 31,6% dotázaných chce pokračovat, 31,6% nechce pokračovat a zbylí respondenti zatím nejsou rozhodnuti.

Poslední hypotézu **H4**: „Většina absolventů kvůli úpadku motivace nepokračuje po dokončení studia v oboru.“ na základě získaných odpovědí nebyla hypotéza potvrzena. Po dokončení VŠ chce 63,2% žáků pokračovat v zemědělském oboru. Ihned po maturitě chce v oboru zůstat 52,6% žáků. Tyto výsledky svědčí o oblíbenosti zemědělského oboru.

Na základě výsledků průzkumového šetření lze konstatovat, že výraznými faktory, které ovlivňují motivaci výběru střední zemědělské školy, jsou láska ke zvířatům, přírodě a rodinná tradice. Faktory, které mají v průběhu studia vliv na motivaci, se v průběhu studia mění. Motivací maturantů k setrvání v zemědělství je především perspektiva zvoleného oboru a následná možnost uplatnění na trhu práce.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce s názvem *Motivace studijního a profesního zaměření maturantů středních zemědělských škol – průzkum* bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují žáka při výběru střední školy a jaké faktory poté ovlivňují vývoj žáka v rámci studia a jeho následného uplatnění ve zvoleném oboru.

Teoretická část bakalářské práce je věnována problematice motivace studijního a profesního zaměření a faktorům, které přímo ovlivňují volbu studia a povolání. Jsou v ní uvedeny vybrané kariérové teorie, konkrétně teorie Donalda E. Supera, Johna L. Hollanda, Edgara H. Sheina a Anny Roe. Na základě prostudované odborné literatury lze konstatovat, že volba vhodného povolání je velmi náročným obdobím jak pro adolescenty, tak pro jejich blízké okolí. Do střetu se zde dostávají zájmy jednotlivců se zájmy jejich rodičů a blízkého okolí. Pro dospívající jedince je v tomto období také důležitý názor vrstevníků a přátel. Ten také ovlivňuje jejich rozhodování o budoucím zaměření.

Na základě výsledků dotazníkového šetření lze říci, že výraznými faktory, které ovlivňují motivaci výběru střední zemědělské školy, jsou láska ke zvířatům a přírodě a také rodinná tradice. V průběhu studia se vlivy na motivaci mění. Zvyšuje se význam perspektivy zvoleného oboru a následná možnost uplatnění na trhu práce. Dále z provedeného dotazníkového šetření vyplynulo, že velkou roli na tom, zda se žáci rozhodnou po dokončení střední školy pokračovat v dalším studiu nebo zahájit kariéru v oboru, hraje přístup jednotlivých škol ke způsobu vzdělávání, atraktivnost používaných vzdělávacích metod a především přístup k žákům samotným.

Seznam použité literatury

Tištěné dokumenty

BĚLOHLÁVEK, František. *Osobní kariéra*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-083-X.

BĚLOHLÁVEK, František. *Organizační chování: jak se každý den chovají spolupracovníci, nadřízení, podřízení, obchodní partneři či zákazníci*. Olomouc: Rubico, 1996. Učebnice pro každého (Rubico). ISBN 80-85839-09-1.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

DANIEL, David. a kol. *Bude vaše dítě studovat?: [průvodce informacemi o českém středním školství]*. Brno: Barrister &Principal, 2000. ISBN 80-85947-46-3.

DOLENSKÝ, Antonín. *Nový velký ilustrovaný slovník naučný*. Praha: Nebeský a Beznoska, 1934.

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. 1. vydání. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.

FRIEDMANN, Zdeněk. *Specifika profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich pracovní uplatnění: Professional orientation of pupils with special educational needs and their job opportunities*. Brno: Paido, 2012. ISBN 978- 80-7315-236-9.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HELUS, Zdeněk, HRABAL, Vladimír, KULIČ, Václav, MAREŠ, Jiří. *Psychologie školní úspěšnosti žáků*. Praha: SPN, 1979. Knižnice psychologické literatury.

HLAĎO, Petr. *Profesní orientace adolescentů: poznatky z teorií a výzkumů*. 1. vydání. Brno: Konvoj, 2012. Monografie (Konvoj). ISBN 978-80-7302-164-1.

HRABAL, Vladimír, František MAN a Isabella PAVELKOVÁ. *Psychologické otázky motivace ve škole*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Knižnice psychologické literatury. ISBN 80-04-23487-9.

KOŠŤÁLOVÁ, Helena a Markéta CUDLÍNOVÁ. *Praktický průvodce kariérového poradce pro 21. století*. Praha: Evropská kontaktní skupina (EKS), 2015. ISBN 978-80-87993-01-9.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. akt. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978- 80-247-1284-0.

LEPEŇOVÁ, Darina. K 100. výročíu narodenia Donalda Edwina Supera, zakladateľa moderného kariérového poradenstva. In: VENDEL, Štefan, ed. *Psychologické poradenstvo na celoživotnej ceste človeka: zborník príspevkov vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Prešovská univerzita, 2011. ISBN 978-80-555-0369-1.

MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ a kol. *Výchovné poradenství, 3. aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-174-5.

NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník – 2., rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.

ROE, Anna. *Early determinants of vocational choice*. *Journal of counseling psychology* 4 (3), pp. 212-217.

SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-85947-81-1.

STRÁDAL, Jiří a Zdeňka NOUZOVÁ. *Příprava žáků pro profesní orientaci: metodická příručka pro učitele základních škol. 1. vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-858-5020-6.

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. 1. vydání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Knižnice psychologické literatury. ISBN 14-426-87.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VENDEL, Štefan. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1731-9.

SAVICKAS, Mark L. and C. Edward WATKINS Jr. *Psychodynamic career counseling. Career Counseling: Contemporary Topics in Vocational Psychology*. Routledge: London, UK, 2014.

STRÁDAL, Jiří. *Jak volit povolání*. 2. vyd., nezm. Praha: Informatorium, 1995. ISBN 80-85427-74-5.

ŽELEZNÝ, David. *Advokát nebo zedník?: povolání pro život*. Praha: Albatros, 2006. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-01561-7.

Elektronické dokumenty

BANNERT, Petr, 2018. *Perspektivní a moderní zemědělství* [online]. ZSCR [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: [Perspektivní a moderní zemědělské školství | ZS ČR \(zscr.cz\)](https://zscr.cz/)

BECHYŇKOVÁ, Bernadeta. *Období dospívání*. Dětský psycholog a psychoterapeut [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: [Období dospívání – PhDr. Bernadeta Bechyňová – dětský psycholog a psychoterapeut \(bechynova-psycholog.cz\)](https://bechynova-psycholog.cz/)

DECI, Edward L., Robert J. VALLERAND, Luc G. PELLETIER and Richard M. RYAN, 1991. *Motivation and Education: The Self-Determination Perspective* [online]. Studie [cit. 10.01.2023]. Dostupné z:

ĎURIŠOVÁ, Libuše, 2014. *Výchovné (kariérové) poradenství na základních školách se zaměřením na profesní orientaci a vliv školy na tuto orientaci* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Disertační práce [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/g10ev/disertacni_prace.pdf

GREGOR, Pavel, 2022. *Péče pedagogicko-psychologických poraden o žáky se specifickými poruchami učení* [online]. Praha: Karlova univerzita. Seminární práce [cit. 11.01.2023]. Dostupné z: <https://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/seminarky2022/Gregor.pdf>

HLAĎO, Petr, 2008. *Svět práce a volba povolání* [online]. Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra technické a informační výchovy. Studijní text pro učitele [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/jaro2021/TI1023/um/uvod_do_problematiky_volby_povolani_2_.pdf

HLAĎO, Petr, 2009. *Volba další vzdělávací dráhy žáků základních škol v kontextu rodiny* [online] Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Disertační práce [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ymucd/Disertacni_prace_Hlado.pdf

MEZERA, Antonín, 2005. *Hollandova teorie profesního vývoje a kariérové volby* [online]. Příručka [cit. 10.01.2023]. Dostupné z: https://www.zsbystrice.cz/images/dokumenty/holland_typology.pdf

Úřad práce České republiky, 2018. *Informační a poradenská střediska Úřadu práce ČR (IPS)* [online]. UPCR. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/informacni-a-poradenska-strediska-uradu-prace-cr>

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol [online]. Školský zákon [cit. 22.03.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29>

Career Reserch. Career deveopment. career.iresearchnet.com [online]. [cit. 5.03.2023]. Dostuné z: <https://career.iresearchnet.com/career-development/supers-career-development-theory/>

Seznam grafů, tabulek a obrázků

Graf č. 1: Struktura genderové identity	45
Graf č. 2: Struktura počtu přihlášek jednotlivých respondentů.....	46
Graf č. 3: Absolutní výběr oboru v poměru s ostatními zaměřeními	47
Graf č. 4: Vnější motivace volby zaměření.....	47
Graf č. 5: Pokračování ve studiu na vš.....	48
Graf č. 6: Setrvání v oboru po dokončení vš.....	49
Graf č. 7: Setrvání v oboru ihned po státní maturitní zkoušce	50
Tabulka č. 1: Struktura respondentů dle věku.....	46
Tabulka č. 2: Počet vysokých škol	49
Tabulka č. 3: Výčet zaměření.....	51
Tabulka č. 4: Odůvodnění volby zaměření	51
Obrázek č. 1: Kariérní duha	21
Obrázek č. 2: Vztah mezi hollandovými typy osobností.....	25
Obrázek č. 3: Kompatibilita hollandových pracovních typů osobností a prostředí	26
Obrázek č. 4: Kruhový model klasifikačního systému zaměstnání	30
Obrázek č. 5: Struktura systému kariérového poradenství v ČR.....	37

Seznam zkratk

VŠ – Vysoká škola

IPS – Informační a poradenské středisko (Úřad práce)

PPP – pedagogicko-psychologická poradna

SPC – speciálně pedagogické centrum

SVP – středisko výchovné péče

Seznam příloh

Příloha č.1: ukázka vyplněných dotazíků